

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Filozofická fakulta

Ústav bohemistiky

Bakalářská práce

„MĚL JSEM ČÍSLO... ANEB NOC PŘED
VYHASNUTÍM ŽIDOVSKÉ HVĚZDY“

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Autorka práce: Martina Hánová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 27. dubna 2011

.....
Martina Hánová

Ráda bych poděkovala doc. PaedDr. Michalu Bauerovi, Ph.D., za odborné vedení mé práce. Děkuji Městské knihovně Tábor za zapůjčení titulů, panu Pátému za mnoho cenných rad, paní Věře Žahourkové-Vackové za zprostředkování svého příběhu a zapůjčení materiálů z jejího rodinného archivu a sbírce Paměť národa za možnost stát se součástí badatelského výzkumu. Především bych chtěla poděkovat celé své početné rodině, v první řadě své mamince, sestře a svému příteli za podporu, které se mi od nich dostávalo.

ANOTACE:

Bakalářská práce bude zaměřena na memoárovou literaturu obsahující svědectví z koncentračních táborů. Podle těchto autobiografických a biografických záznamů bude prováděna komparace svědectví vězňů z koncentračních táborů v době 2. světové války a pohled z perspektivy dozorců z těchto táborů. Jedním z hlavních cílů práce je seznámit s některými dosud nepublikovanými svědectvími z této doby a reflektovat prožitky těchto osob.

ANOTATION:

The bachelor thesis will focus on memoirs containing testimonies from concentration camps. Using these autobiographical and biographical records, the testimonies of prisoners in concentration camps during World War Two and the perspective of their warders will be compared. One of the main objectives of the thesis is to inform about some testimonies of that time that have not been published yet and to consider the people's experiences.

ÚVOD

Téma pro svou práci jsem zvolila pod dojmem písemného dědictví svého pradědečka, který v poválečném období pracoval jako kurýr mezi československou vládou a zástupci Československa, angažovanými v procesu příprav a průběhu Norimberského procesu. Pradědeček zapsal celou řadu událostí následujících po konci války, shromáždil dobové materiály a zaznamenal názory lidí, se kterými se při výkonu své práce dostal do kontaktu. Pročítání písemností a rozmluvy se členy naší rodiny o některých událostech té doby ve mně vzbudily hlubší zájem o 2. světovou válku.

Každá válka je krutá, nelidská. Umírají vojáci na frontách, jsou bohužel samozřejmostí. Že však ve 2. sv. válce zahynulo více civilního obyvatelstva než vojáků, svědčí o mimořádné zrudnosti ideologie etnické nadřazenosti, se kterou se ztotožnila absolutní většina německých lidí. Nebývale brutální teror vyvíjeli Němci na území slovanských států. Vstupovali sem s dávno připraveným plánem zmocnit se země, obyvatelstvo vyvraždit, přesídlit, využít k otrocké práci nebo germanizovat. Nejhrůznější zločin proti lidskosti však představovala postupná, vysoce organizovaná perzekuce židovského etnika. Zrodila se v hlavě Hitlera už v samém začátku jeho politické aktivity. Vlna diskriminačních opatření začala v roce 1933 a šířila se ohromnou rychlostí k cíli, kterým bylo zpočátku odstranění Židů ze společnosti a donutit je k emigraci. V listopadu roku 1938 po tzv. Křišťálové noci začala etapa fyzického násilí, vraždění, deportací a koncentračních táborů. V průběhu měsíců se spontánní brutalita měnila v organizované, nejvyššími místy řízené vyvražďování, které vyústilo po roce 1942 přijetím holocaustu, rozhodnutím o vymýcení židovského národa na území všech zemí okupovaných Německem. Židovská hvězda rychle vyhasínala a měla vyhasnout úplně. Jen díky tomu, že válka neměla vítěze, neměli Němci čas, aby hrozbu holocaustu dovedli do úplného konce. Přesto za osm let od Křišťálové noci do konce války za hrozného utrpení zemřelo více než 6 milionů Židů. Při experimentech zrudných doktorů v koncentračních táborech, při transportech smrti nebo v plynových komorách vyhlazovacích táborů.

Téma, které budu ve své bakalářské práci zpracovávat, je nesmírně obtížné. Nejen proto, že je obsaženo ve velikém počtu knih, ale hlavně proto, že vyvolává velice

negativní emoce. Představy doprovázející čtení o nelidském zacházení se Židy, bestiální způsoby vražd dětí, žen a starých lidí, kruté tresty za maličkosti, absolutní hladovění, nelidsky těžká práce a další projevy hyenismu na mě působí depresivně ještě dlouho po odložení knihy. Vystává otázka, jak je možné, že Němci, příslušníci jednoho z nejvyspělejších a nejkulturnějších národů Evropy, kteří dali světu řadu vynikajících umělců, spisovatelů, filozofů a myslitelů, byli schopni dlouhodobě podlehnout.

Bakalářská práce je zaměřena na memoárovou literaturu, která obsahuje svědectví z koncentračních táborů. Jde o bezprostřední reflexe událostí z 2. světové války. Celkem budu komparovat dva dokumenty, jmenovitě: Laurence Rees *Nacisté- dějiny varují*, Jicchak Arad *Belzec, Sobibor, Treblinka*. Dle těchto textů se zaměřím na otřesná svědectví pamětníků, zakotvená v historických posloupnostech. Hlavním cílem práce je přinést doposud nepublikovaná svědectví pamětníků z této doby. Při plnění tohoto vytčeného cíle budu spolupracovat s archivní sbírkou POST BELUM-PAMĚŤ NÁRODA, která sdružuje tyto svědectví a vytváří nekonečný archiv z celých dějin lidstva. Z důvodu toho, že chci podat objektivní pohled na celou situaci a sama si „otevřít oči“, rozhodla jsem se navštívit jednoho z přeživších osobně. Svě osobně získané poznatky od pamětníka reflektuji v nepublikovaných svědectvích a zařazuji je do celkové komparace. Objektivnost je třeba brát v tomto duchu s „rezervou“, alespoň s ohledem na věk dosud žijících svědků. Veškerá svědectví jsou zapsána formou citací, aby se dochovala co největší autentičnost výpovědí. Na samý konec své práce jsem se rozhodla zařadit střípky výpovědí dozorců, které jsem čerpala z memoárové literatury výše zmíněných komparovaných dokumentů. Název knihy je uveden za každou citací a všechny jsou uvedeny na seznamu v závěru práce.

Tento oddíl výpovědí dozorců jsem se rozhodla zařadit na samý konec z důvodu kontrastu pohledu na danou situaci. Zda je možná vůbec nějaká polemika o tom, že by i oni, byli z části oběťmi režimu, který měli napsaný ve svém osudu. Toto se snažím podchytit v závěru své práce. V porovnání s postoji autorů daných dokumentů.

Ve své práci budu uplatňovat metodu Oral History. Tato metoda vznikla v první polovině 20. století. První záznamy orálně-historických výzkumů z doby Velké hospodářské krize. Hlavním cílem této metody není získávání faktů, ale samotný subjekt rozhovoru a následná komparace jeho sdělení. Jedná se o metodu využívanou především ve společenských vědách, historii a literární vědě. Nejjednodušeji by se dala specifikovat jako předávání obrazu lidské skutečnosti slovy. (www.wikipedia.cz)

Mgr. David Weber, historik Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR specifikuje tuto metodu asi takto: jedná se o řadu stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, již byly účastníky či svědky dané doby, kterou badatel zkoumá. Především jde o to, obohatit badatelovo poznání o svědcích samých. (www.pametnaroda.cz)

Podle těchto kritérií jsem rozdělila práci do dvou velkých kapitol. První kapitola se bude zabývat ryze historickými událostmi, které budou chronologicky uspořádané dle komparovaných dokumentů. Tyto události budou podloženy svědectvími z daných dokumentů a dané časové linie. Především se bude jednat o události od počátku nástupu Hitlera k moci, přes prvotní záměr vyhubení Židů, k samotné likvidaci Židů a politických vězňů v koncentračních táborech. Odtud systematicky přestoupím do druhé velké kapitoly s příhodným názvem „Svědectví“. V úvodu této kapitoly se zaměřím na reflexe autentických zpovědí autorů komparovaných dokumentů. A stěžejním cílem této kapitoly bude doložit nepublikovaná svědectví, pomocí informací čerpaných z archivu Paměť národa.

V závěru práce se pokusím shrnout podstatu daných svědectví a vyvodit závěry způsobené 2. světovou válkou.

1. HISTORICKÁ SOUVZTAŽNOST

V úvodu této kapitoly, bych ráda představila blíže stěžejní dokument, ze kterého jsem vycházela, při sestavování historických událostí uvedených v následujících podkapitolách. Mým základním zdrojem informací byla kniha od Laurence Reese, *Nacisté-dějiny varují*. Jedná se o již zrevidované a rozšířené vydání publikace tohoto dokumentaristy. Kniha pojednává o vzestupu a pádu Třetí říše a je postavena na unikátních výpovědích přímých svědků tehdejších událostí. (REES 2008 : titulní strana) Ovšem jak sám Rees říká: nezabývá se historií druhé světové války ani soupisem všech významných vojenských rozhodnutí, týkajících se tohoto konfliktu, nýbrž hledá odpověď na otázku, do jaké míry lze pochopit, proč si Němci i jejich spojenci počínali právě tak, jak si počínali. (REES 2008 : 12) Touto Reesovou teorií se budu řídit v průběhu celé práce a v závěru vystihnu odpověď na tuto otázku.

Rees měl při tvorbě této knihy nepřeberné možnosti setkat se s lidmi, kteří obdivovali Hitlera nebo pracovali pro Himmlera, bojovali na frontě či páchali zlo v roli SS-manů. Těmto lidem kladl otázky, které už jim nebude mít nikdo příležitost položit. Jelikož většina z těchto osob je již po smrti.

V úvodu své knihy zachycuje, že důležitost války mezi Hitlerem a Stalinem nelze zaznamenat při pokusech o pochopení mentality nacistů. (REES 2008 : 11) Dává tím najevo, že prozření přišlo až po několikaleté usilovné práci a zájmu o toto téma. Nepokládá Třetí říši pouze za „kousek historie“. Je přesvědčen o tom, že studium nacismu nám otevírá stále nové roviny poznání lidské situace. (REES 2008 : 13)

V další řadě se tyto podkapitoly opírají o doložené informace z knihy „Belzec, Sobibor a Treblinka“ od autora jménem Jicchak Arad. Tomuto dokumentu se však budu věnovat více v oddíle druhé kapitoly.

1.1 OD MEIN KAMPFU K MASOVÝM VRAŽDÁM

Příčiny 2. světové války spočívají v bezprostředních důsledcích 1. světové války. Anglie, Francie a Amerika vyšly vítězně z bojů na západní frontě a diktovaly podmínky zbídačenému a hladovějícímu Německu. Tyto podmínky byly formulovány ve Versailleské smlouvě z roku 1919. V německé armádě byla zrušena všeobecná branná povinnost, nejprůmyslovější část země Porýní, bylo demilitarizováno, Německo muselo platit vysoké válečné reparace, přišlo o velká území. Němci svou situaci vyjadřovali slovy- „odzbrojení, bezbranní, zbavení cti.“(REES 2008 : 33) Ve dvacátých letech zachvátila většinu vyspělých průmyslových zemí totální hospodářská krize. Německo bylo zasaženo obzvláště těžce. Drasticky vzrostla nezaměstnanost, hodnota peněz prudce klesla, mezinárodní obchod byl omezen na minimum.

Německo bylo kromě ekonomického chaosu zmítáno politickými spory. Ruské revoluční ideály ovlivnily německou inteligenci. Přívrženci komunismu organizovali stávkové akce, sváděli bitky s policií a s opačně smýšlejícími pravičáky. Obyvatelstvo nespokojeně trpělo a ztrácelo naději, že současná demokratická vláda bude schopna vypořádat se s problémy. Lidé snili o silné rozhodné vládě, která by vrátila zemi jistoty, klid a pořádek. Nejhlasitěji toto všechno slibovala nejlépe organizovaná pravicová skupina Německá dělnická strana, která se pokusila v roce 1923 o státní převrat. V jejím čele získával postupně rozhodující vliv dosud neznámý ničím výjimečný vídeňák Adolf Hitler. Za spoluúčast v převratu byl Hitler uvězněn. Ve vězení sepsal své politické názory v knize „Mein Kampf“. Po propuštění okamžitě začal usilovat o získání osobní kontroly nad nacistickou stranou a o vytvoření přitažlivého politického programu, který by přilákal velký počet německých voličů. Ve svých četných veřejných vystoupeních prohlašoval, že stojí na straně ožebračených prostých lidí, že podporuje malé obchodníky, řemeslníky a zemědělce. Za viníka celosvětového hospodářského kolapsu označil „mezinárodní židovstvo“. Sliboval lidem práci, nastolení pořádku a získání nového životního prostoru. V roce 1933 se stal Hitler s dopomocí finančníků a průmyslníků kancléřem. Po smrti prezidenta Hindenberga i hlavou státu. (REES 2008 : 46) Ve stejnou dobu mu armáda složila hromadnou přísahu osobní věrnosti. Hitler měl zajištěnou veškerou moc, on a jeho nacistická strana se stali pány Německa. Laurenc Rees se ve své knize odkazuje na pocity těchto vojáků o oné přísaze. Všichni tito vojáci

totiž zdůrazňovali význam této přísahy. Nebyla to přísaha držiteli úřadu, nýbrž muži – Adolfu Hitlerovi. (REES 2008 : 46)

Od prvních dnů Hitlerova aktivního politického života se setkáváme s opakovaným obviňováním a výhrůzkami vůči Židům. Byli prezentováni jako etnický nepřítel, který existuje proto, aby škodil německému národu. Jako mezinárodní sílu, která se snaží podkopat Německo zevnitř i zvenčí prostřednictvím mezinárodního bolševismu a mezinárodního finančního kapitálu. Až do svého konce se Hitler pevně držel názoru, že Židé jsou „morem světa“ a budoucí zdraví Němců závisí na tom, podaří-li se tento „mor“ vymýtit. (REES 2008) Hitlerova rétorika je v písemnostech i projevech velice útočná a násilnická. Žid je pro Hitlera červem, pavoukem sajícím krev, krysou, škodlivým bacilem a podobně. V knize Mein Kampf hovoří o „vyhlazení“ a dokonce o usmrcování Židů plynem. Nicméně není důkazu, že by Hitler už ve 20. letech uvažoval o genocidě. Hitlerova nenávisť k Židům se stala programem nacistické strany. Antisemitská politika se až do vypuknutí 2. světové války nevedla důsledně, povaha pronásledování byla velice proměnlivá, většinou spontánní a nekoordinovaná. (REES 2008 : 58) Hitlerovy SA-mani nejrůznějšími způsoby Židy ponižovali, fyzicky napadali a týrali, dokazovali jim, že jsou méněcenná a nežádoucí rasa.

První obrat k řízenému násilí nastal v roce 1933, kdy sám Hitler vyhlásil bojkot všech židovských podniků a obchodů. Měl být časově neomezený, na nátlak prezidenta (kvůli obavám z odvetných opatření v zahraničním obchodě) trval pouze jeden den. Přesto tento den byl zásadním zlomem v chování Němců vůči Židům. Židé si většinou mysleli, že proklamovaný antisemitismus je namířen proti zahraničním Židům, na ně že se vztahují německé zákony a veškerá práva. Židé začínali mít k Němcům nedůvěru, dobrovolně se ze společnosti vyčleňovali, zakládali židovské školy, organizace pro mládež, kluby a podobně. (REES 2008 : 59) Druhou etapu řízeného antisemitismu zahájilo přijetí tzv. Norimberských zákonů v roce 1935, které kodifikovaly rozsah vyloučení Židů z běžného života, zbavit je mocenských pozic, snížit vliv na kulturní život a omezovat jejich počet v populaci. Židi byli zbaveni říšského občanství, měli zákaz uzavírat sňatky s „áriji“, zákaz hlasovat, být státními zaměstnanci, vykonávat právnickou činnost, lékaři směli léčit pouze židovské pacienty. Nejcitelněji zasáhl úroveň života Židů tzv. arizační zákon neboli násilné likvidování židovského vlastnictví podniků. To s předchozími zákazy způsobilo, že tisíce Židů ztratilo výdělek, Židé jako vrstva obyvatel chudli, mnozí přežívali pouze díky dobročinnosti. Jedinci začali

opouštět zemi. Jestliže do nástupu nacistů žili Židé s Němci v naprosto přátelském soužití (Židů bylo v Německu pouze 0,7%), tak tento vztah se od roku 1934 jevil jako nepřátelský. Antisemitismus se stal součástí podvědomí veliké většiny i obyčejných lidí. Příslušníci polovojenské nacistické organizace SA a Hitlerjugend pořádali proti Židům tažení spojená s fyzickým napadáním, rozbíjením výloh obchodu, rabováním bytů. S výjimkou roku 1936, kdy se konaly berlínské olympijské hry, se nepřátelství vůči Židům stále stupňovalo. Režim prudce zvyšoval tlak, který je měl donutit opustit zemi. Ovšem přístup k emigraci nebyl jednoznačný. Sám Rees ve své knize uvádí, že nacisté se báli vlivu svobodného židovského světa, a proto odchod Židům znemožňovali nejméně tím, že vymezovali okruh zemí, ze kterých si mohli vybírat. Obtížnější překážkou však byl fakt, že potenciální emigranti byli chudí a vývoz kapitálu ze země byl drasticky omezen. To snižovalo ochotu mnohých zemí utečence přijímat. (REES 2008)

V říjnu 1938 dal Hitler příkaz k vyhnání 12000 polských Židů. Gestapo je vlaky odvezlo k polským hranicím. Polsko jich přijalo pouze 4 tisíce. Zbývající většina zůstala bez přístřeší a bez prostředků v očekávání, až dá polská vláda souhlas k jejich přijetí.

Laurenc Rees podkládá stoupající antisemitské násilí situací, která se stala 7. listopadu 1938.

Rodina Grynszpanových měla syna v Paříži. V dopise mu vylíčili způsob vymáhání a podmínky, ve kterých se nacházejí. Mladík postřelil tajemníka německé ambasády v Paříži. Tím vyvolal smrt' přímého, celostátního fyzického běsnění. Během čtyřadvaceti hodin násilí a záměrného ničení byly vypleněny desítky tisíc židovských obchodů a bytů. Židé byli po celém Německu honěni, zasypáváni nadávkami, napadáni a bití. Přibližně sto Židů bylo zabito, víc než třicet tisíc židovských mužů od šestnácti do šedesáti let, to je jedna čtvrtina všech židovských mužů v Německu, bylo zatčeno a posláno do koncentračních táborů. Téměř všechny synagogy na území celého Německa byly vypáleny, zbořeny, posvátné předměty zneuctěny a zničeny, svaté knihy spáleny. Všechny tyto projevy zastrasování a brutality se uskutečnily jako odplata za smrt diplomata, ale ta byla pouze záminkou k zásadnímu vypořádání se s „nenáviděnými“ Židy. Okolnosti „křišťálové noci“ ukazují, jak mohlo v nacistickém Německu docházet k naplánovaným událostem a jak mohlo násilí neustále v pohotovosti propuknout, kdykoliv Hitler nebo některý jiný z předních nacistických vůdců dal signál.

(REES 2008) Bezprostředně po událostech opustilo Německo a Rakousko téměř čtvrt milionu Židů. Civilizovaný svět byl událostmi v Německu pobouřen a ochota přijmout židovské emigranty se zvýšila. „Křišťálová noc“ byla ovšem ještě něco víc než ostudná spousta bezdůvodných ničivých činů spáchaných na německých Židech. Byl to okamžik předělu. V tento den se Německo vyčlenilo ze společnosti evropských národů dodržující normy mezilidského jednání. Byl to brutální, hysterický a nesvazovaný útok na všechno židovské v daleko širším rozsahu než kdykoli do té doby. Byla to jen předehra k něčemu ještě daleko rozsáhlejšímu a krvavějšímu. Ve zpětném pohledu poskytla „Křišťálová noc“ dějinnou lekci, že zlo má tendenci se stupňovat a pokud se s ním ztotožní masy, může se z něho vyvinout zruďné masové vraždění. Himmler ve veřejném projevu předpověděl, že v blízké době dojde k válce mezi Němci a Židy. „Pokud Židé vyhrají, budou nemilosrdní a vnesou do Německa totální hladomor a masakry“. (REES 2008 : 59) Berlínské noviny psaly, že Židé už v Německu nemohou žít. Toto stádium vývoje před nás staví životně důležitý úkol – vyhubit židovské podlidí tak, jak se snažíme vyhubit v naší spořádané zemi všechny zločince, tedy ohněm a mučením. Výsledkem bude konečná pohroma pro Židovstvo v Německu, jeho totální zničení.

V roce 1938 připojili Němci k Říši na žádost rakouských nacistů Rakousko a Mnichovskou dohodu pohraniční území Československa. V březnu 1939 obsadil vojenskou silou celý Československý stát a 1. září 1939 vpadly německé jednotky do Polska. O dva dny později Anglie a Francie vyhlásily Německu válku. Nechtěly ji, neměly ji v plánu, ale Hitler a nacisté prosazovali takovou politiku, že byla nevyhnutelná.

Podle Reese nevytrpěla žádná ze zemí okupovaných Německem za celou válku tolik jako Polsko. Stalo se středem nacistické a (komunistické) brutality, místem, kde se nacismus rozvinul do své nejzřetelnější a nejbystičnější podoby. Za války zahynulo šest milionů Poláků, což bylo asi osm procent obyvatelstva. Velká část z tohoto počtu byli Židé. Od počátku bylo zřejmé, že nejde o normální okupaci. Jednotky SS, které doprovázely armádu, se dopouštěly obrovské brutality. Autor knihy „Nacisté-dějiny varují“ cituje v knize rozhovor s vojákem wehrmachtu, který mimo jiné říká „Ani zvíře není tak nebezpečné jako nacisté v Polsku“(REES 2008 : 94) Arthur Greiser byl jedním ze tří nejvýše postavených vládců Polska. Když byl za své válečné zločiny souzen, vyšlo najevo, jakou osobní mocí disponoval. Avšak před soudem tvrdil, že je nevinen,

že byl skutečným přítelem Poláků a pouze Hitler je ten, kdo za všechno nese zodpovědnost. On a jemu podobní se stali oběťmi Hitlerovy politiky a pouze plnili jeho rozkazy. Byla to však lež, která byla při soudech s nacistickými pohlaváry prakticky vždycky prokázána. Hitler mluvil o Greiserovi a mužích ve vysokých funkcích jako o „rose vládců, plemenu místokrálů“(REES 2008 : 93) Tito vládcové měli v Polsku téměř absolutní svobodu. Rozkaz, který dostali od Hitlera, zněl: „Máte deset let na to, abyste ohlásili, že germanizace vám svěřených provincií je dokončena, přičemž já se nebudu ptát, jakými metodami jste toho dosáhli“(REES 2008 : 94) Je zajímavé, kolik Němců i na nejužších místech německé diktatury se bránilo tvrzení, že jednali na příkaz Hitlera. Jak je možné, že Němci na území celé Evropy způsobili tolik zla, utrpení a vražd, ve prospěch Hitlerovy vlády, aniž k tomu dostali od Hitlera rozkaz.

Ve výše jmenované knize se Rees blíže zaměřuje na úvahu profesora Iana Kershawa. Tato úvaha se snaží podchytit teorii, jak je možné, aby stát fungoval v čele s člověkem, jako byl Hitler. Úvaha je zde reflektována prostřednictvím Reese a říká asi toto: Hitler nemůže nadiktovat každému všechno, co má v plánu později uskutečnit. Všichni, kteří mají nějakou pozici, musí pracovat co nejlépe, tak říkajíc v Hitlerově duchu. To znamená, že ti, kteří jsou v mocenské hierarchii dole, jsou sami iniciátory takové politiky, kterou pokládají za ducha režimu. Ti, kteří se u soudů odvolávali na rozkazy Hitlera, vydávali vlastní zločinecké rozkazy v duchu toho, co se od nich očekávalo. I ti nejnižší postavení velitelé SS vydávali rozkazy k zabíjení Židů v duchu nacistické politiky, se kterou se ztotožnili. Hitler jednal o zásadních záměrech, zatímco místní nacisté rozhodovali o životě a smrti sami.

Poláci a zejména polští Židé trpěli nesmírným způsobem. Státisíce jich bylo zastřeleno, oběšeno, ubito nebo zemřeli vyhladověním v lodžském nebo varšavském ghettu. Stále však šlo pouze o masové vraždění, utrpení v mnohem větších rozměrech, genocidní vyvražďování mělo teprve následovat.

1.2 MASOVÉ VRAŽDY

Křišťálová noc byla ve vývoji nacistického antisemitismu významným momentem, protože legalizovala fakt kolektivní viny Židů za jakýkoliv trestný čin. Každý Žid je vinen, protože -jak to chápala nacistická propaganda- Židé patří k homogennímu světovému společenství, které řídí světovou politiku, rozpoutali 1. světovou válku a jsou zodpovědní za bolševickou ideologii.

30. ledna 1939 pronesl Hitler projev obsahující výhrušná slova: „Jestliže se mezinárodnímu kapitálu v Evropě i mimo ni podaří uvrhnout národy do světové války, pak jejím následkem nebude bolševizace zeměkoule a tudíž vítězství Židovstva, nýbrž vyhlazení židovské rasy.“ (ARAD 1987 : 10)

Druhá světová válka poskytla Hitlerovi příležitost k uskutečnění jeho plánů. S jejím vypuknutím začala nová fáze nacistické protizidovské politiky. Němci přestali respektovat mezinárodní smluvní závazky a zaujali vůči Židům extrémní postoj. Již tři týdny po rozpoutání války vydal Heydrich, šéf hlavního říšského bezpečnostního úřadu, rozkaz k budování ghet a soustřeďování židovského obyvatelstva ve velkých městech. Jednalo se o první krok k realizaci „konečného cíle“, který nebyl konkretizován a mohl mít několik podob. V prvním roce se v dokumentech vypracovaných nejvyššími představiteli Říše objevují pojmy „prozatímní řešení“, „celkové řešení“, „konečné řešení“. V souvislosti s vývojem válečných úspěchů zamýšleli Němci nejprve zajistit a připravit rozsáhlé území, na které by vysídlili Židovské obyvatelstvo nejdříve z Německa a Protektorátu, později z celé okupované Evropy. Po dobytí Francie se uvažovalo o některé z francouzských kolonií v Africe nebo o Madagaskaru. Úmysl zhatila neschopnost Němců ochromit v letecké válce Anglii a především mnohem silnější anglické námořní loďstvo. Začala éra chaotických deportací. V masovém měřítku je rozpoutalo neblaze proslulé „zmocnění“ vypracované Göringem a předání k realizaci Heydrichovi v červenci 1941. Říká se v něm zhruba toto: „Jako dodatek k úkolu, který Vám byl uložen v lednu 1939, aby židovská otázka byla dovedena formou vystěhovalectví nebo evakuace k co nejpříznivějšímu vyřešení, odpovídajícími podmínkám dnešní doby, pověřuji Vás tímto, abyste vykonal všechny organizační,

věcné a materiální přípravy pro celkové vyřešení židovské otázky v oblasti německého vlivu v Evropě.“ (REES 2008 : 249)

Jediná oblast, která mohla absorbovat ohromný počet Židů, byl východ. Jako první přicházela v úvahu střední a východní část Polska, po zahájení války se SSSR se nabízelo několik možností. Vzdálená mrazivá Sibiř nebo Pripjat'ské močály v Běloruské SSR. V obou případech území s velice nepříznivými podmínkami pro život, které by pro Židy znamenaly postupné vymírání. Válka proti SSSR se však začala proti předpokladům zpomalovat, židovská otázka byla po vydání zmocnění stále akutnější. Na území Německa, Protektorátu a okupovaných států Evropy žilo přibližně šest milionů Židů, na území SSSR více než pět milionů. Při pohledu na čísla je zřejmé, že Hitler a nejvyšší představitelé Říše si museli být vědomi, že rozhodnutí o deportacích je nouzové a konečné řešení bude muset mít podobu zcela jinou. Už na podzim 1941 Hitler, Himmler a lidi okolo nich učinili četná prohlášení, z nichž je patrné, jak rychle se praxe teritoriálního řešení židovské otázky měnila v klam. Teritoria, kam byli Židé směřováni, se stávala shromaždišti lidí, čekajících na smrt. Plán vystěhovat Židy do východních území byl realizován pouhé dva měsíce. Myšlenka židovské rezervace v podstatě zmizela. Nepřipravená území, překrývající se názvy na využití polského území, požadavky germanizace částí Polska a Pobaltí a v neposlední řadě vysoká pravomoc správců okupovaných území, byly překážkou vyřešení evakuace Židů do některé evropské oblasti tak, aby Němcům nepřekáželi. Při sledování aktivity Himmlera při jednáních s představiteli institucí je zřejmé, že otázka genocidy v jeho hlavě krystalizovala.

Židé už ovšem dávno umírali. Deportace přinesly smrt tisícům. Deportace v praxi vypadaly tak, že odsun jedněch byl možný výměnou za smrt druhých. Na podzim roku 1941 bylo posláno na východ z Německa 58 tisíc Židů. Všude kamkoliv byli posláni, musela místní nacistická správa při organizaci jejich příjezdu improvizovat, protože všechna místa soustředění-ghetta byla přeplněná místními Židy. V Minsku, Kaunasu, Rize a na dalších místech bylo postříleno tisíce sovětských Židů proto, aby na jejich místa byli přijatí němečtí Židé. Rozhodnutím deportovat říšské Židy zahájil Hitler celý řetězec příčinných souvislostí, které nakonec vedly k jejich vyhubení. V Sovětském svazu byli Židé, muži, ženy i děti střílení útvary pro zvláštní nasazení. Co si asi Hitler myslel, že se s říšskými Židy stane, když je posílal právě do této oblasti? Na

území někdejší Haliče a na všech okupovaných částech Sovětského svazu se už dávno masově zabíjelo a nebyl důvod nezabíjet ani Židy přijíždějící z Německa.

Velký kontingent říšských Židů byl do největšího ghetta v Polsku do Lodže. Místní Židy čekal stejný osud jako pobaltské. Byli vyvražděni, aby na jejich místa, dočasně, byli ubytováni němečtí Židé. První zemí, která byla „očištěna“ od všech Židů bylo Srbsko. Po jeho okupaci místní vlastenci vedli proti Němcům úspěšnou partyzánskou válku. Velitel německých vojsk Böhme, rozhodl, že všichni Židé jsou zapojeni do partyzánské války. Proto soustředil všechny židovské muže ve věku umožňujícím vojenskou službu v táborech a za každého padlého Němce nechal zastřelit sto rukojmí. Za několik měsíců nezbyl žádný dospělý Židovský muž a během krátké doby postihl stejný osud všechny staré ženy a děti. Jako příklad stejné osobní iniciativy vyhlazovacího programu bez rozkazu slouží rozlehlá oblast Východní Haliče. Pod vlivem masových exekucí Židů v Sovětském svazu zahájila bezpečnostní policie genocidní akci, jejímž výsledkem bylo několik desítek mrtvých mužů, žen a dětí během dvou a půl měsíce.

Každá vražda židovského člověka byla krutá. K nejkřutějším projevům genocidy v období před holocaustem patří i nelidskost pobaltských občanů. Litva, Lotyšsko a Estonsko byly v roce 1940 násilím připojeny k SSSR. Po okupaci jejich obyvatel Němci přesvědčovali, že komunismus a judaismus jsou ve skutečnosti synonyma a doufali, že pobaltané obrátí proti Židům, které Němci označili za původce „židobolševického“ zla. Úkolem německé tajné policie bylo vyprovokovat, zaměřit je na žádoucí cíle a zajistit, aby likvidačních cílů bylo dosaženo v nejkratší možné době. Jednu z mnoha scén zabíjení popisuje mladá litevská žena Viera Silkinaiteová. Tato scéna je reflektována v Reesově knize. Skupina lidí, Litevců i Němců obklopovala vřava, která ji připadala jako rvačka opilců. Když se přiblížila, uviděla skupinu mladíků, kteří klacky ubíjeli bezbranné Židy. Někteří přihlížející vyjadřovali hlasitě souhlas a nadšení, viděla muže, který dokonce zvedl malé dítě, aby tu krutost také vidělo. Dívka říká, že se styděla za všechny spoluobčany, kteří sloužili Němcům jako vražedný nástroj a modlila se k Bohu, aby zabránil podobným násilnostem.(REES 2008 : 238)

Podobného vražedného aktu byl svědkem německý důstojník. Do svého deníku si zapsal: „V davu bylo mnoho žen, které zvedaly své děti nebo je stavěly na židle a krabice, aby viděly.“(REES 2008 : 238) Nejdříve si myslel, že zde oslavují nějakou veselou událost, protože všichni byli veselí, tleskali a smáli se. Když zjišťoval, co se

děje, řekli mu, že pracuje „obchodník se smrtí z Kovna“ se svou družinou, na vlastní oči viděl, jak pokynem ruky vyzvali mladého muže z velké skupiny a bestiálním způsobem ho holí ubil k smrti. Když umlátili celou skupinu, jeden mladík vzal harmoniku a nad kupou mrtvých mužů zahrál litevskou hymnu.

S odstupem času autor knihy „Nacisté-dějiny varují“ Laurence Rees vedl rozhovory se stovkami očitých svědků minulých pogromů. Mnozí z nich označovali aktéry vražd za psychopaty a šilence. Při pátrání po zabijácích, kteří v Litvě vraždili, se setkal s několika, žádný z nich však nevypadal, ani se nechoval a nemluvil jako šílenec. Za všechny příklad litevského vojáka Petruse Zelionky, který se dobrovolně přihlásil do jednotky, jejímž úkolem bylo střílet Židy. Starce, ženy, děti. Dny, týdny, několik měsíců, tak dlouho až na území Litvy žádní Židé nezůstali. Nenávist k Židům získal v době ruské okupace, když se veřejně rozneslo, že na odděleních bezpečnosti mučí lidi především Židé. Hned v prvních dnech po vpádu Němců se zúčastnil střílení židovských mužů u jámy, později střílel ženy i děti. Přiznával, že některý den postříleli třicet, osmdesát, pět set nejvíce devět set lidí. Autora zajímalo, jestli si typický litevský vrah vzpomene na místo prvního střílení, jestli cítil rozdíl, když střílel muže nebo dítě, a do jaké míry si připouštěl pocit viny. Zelionka odpovídal vyrovnaně, nesnažil se nic skrývat, necítil žádnou vinu, svědomí si očistil dvaceti lety vězení, do kterého ho poslaly sovětské soudy.

Střílení, všemožné formy mučení v koncentračních táborech a ghettech, mučení vyčerpávající otročskou prací a hladem. To všechno decimovalo židovské obyvatelstvo v Evropě. Rychlost zabíjení však neodpovídalo konečnému cíli - očistit od Židů všechny země pod německým vlivem.

Dne 20. ledna 1942 se ve vile SS na břehu jezera Wannensee u Berlína konala konference. Toto shromáždění se stalo nechvalně proslulou nejdůležitější událostí v historii nacistického „konečného řešení“ židovské otázky. Konferenci svolal Heydrich, který pozval významné státní činitele, aby se podíleli na vypracování koncepce likvidace Židů. Z konference se zachovala kopie záznamu jednání, pořizena Adolfem Eichmannem. Formulace textu byla několikrát Heydrichem upravovaná tak, aby kamuflovaný jazyk byl pochopitelný pro ty, co jsou informováni a tvrdá terminologie nezpůsobila paniku u nezasvěcených. Rozhodující část jednání se týkala „různých možných řešení“, což je synonymum specifických metod vyhlazování. Nacisté

nyňi dospěli k bodu, kam dosud nikdo nedošel. Začali budovat továrny na zabíjení, ve kterých mohli pohodlně zlikvidovat i několik tisíc lidí za jeden den. Nevěděli, jestli je možné splnit cíl, který si vytkli – zlikvidovat židovský národ na území Evropy, ale technologie 20. století jim to usnadnila. Nacismus bude provždy charakterizován a definován obrazem plynových komor a krematorií.(REES 2008)

Spolu s antisemitismem ovládala Hitlerova myšlenka eugeniky (úsílí o zlepšení genetického stavu společnosti). Hlásali, že vyřazením nežádoucích elementů selepší rasový základ národa. Veškerý eugenický pokrok může nastat po vyřazení „podřadné krve“. V roce 1939 vydal Hitler nařízení k systematickým a tajným popravám duševně chorých, nevléčitelně nemocných osob nebo dětí s vrozenými vadami, plynem, smrtícími injekcemi a jinými prostředky. Ohromný rozsah zabíjení si vynutil vytvoření řídicího centra v Tiergartenstrasse č. 4, podle kterého dostala dlouhodobá akce název Operace T4. (ARAD 1987 : 17) Základním problémem, který řešila skupina několika desítek lékařů, psychiatrů (devět univerzitních profesorů medicíny) a techniků bylo nalézt optimální způsob zabíjení pacientů. Většina se přikláníla k plynu a po úspěšné ukázce se začala budovat pevná a pojízdná zařízení, která se spolu se zaškoleným personálem stala základem ke zřízení a provozování vyhlazovacích táborů. Masové vraždění postižených předcházelo masovému vraždění Židů. Technika zabíjení byla nejdůležitějším příspěvkem programu T4 ke „konečnému řešení“. Podle dnešní terminologie tato technika obsahovala jak hardware, tak software procesu zabíjení. Patřily k tomu nejen plynové komory a krematoria, ale i metoda vlákání obětí do těchto komor k jejich zabíjení jako po běžícím pásu a k zpracování jejich těl. Tyto techniky, včetně vytrhávání protéz a zlatých zubů, vyvinulo T4 a přeneslo je na východ.

1.3 „KONEČNÉ ŘEŠENÍ“ : OD STRÍLENÍ K PLYNU

Masové vyhlazování Židů začalo s invazí do Sovětského svazu. Spolu s útočnými jednotkami armády postupovaly čtyři zvláštní útvary SS. Jejich úkolem bylo vraždit funkcionáře komunistické strany, politické komisaře Rudé armády, ale hlavně Židy. Těch žilo na území evropské části SSSR více než pět milionů. Příslušníci SS sehnali s přispěním místních spolupracovníků židovské-muže, ženy, děti a staré lidi do vhodných míst v blízkosti jejich domovů a postříleli je. Lokalitami vybranými pro tyto masové popravy byly buď přírodní strže, protitankové příkopy, nebo jámy připravené zvláště pro tento účel. Židé se soustřeďovali na shromaždištích, odkud je ve skupinách odváděli na popraviště, přičemž muži šli zpravidla první, ženy, starší lidé a nakonec děti. Po zavraždění jedné skupiny byly přiváděny další a popravy ve městech s četnou židovskou populací trvaly celé dny, někdy dokonce týdny.

Zvláštní útvary SS za sebou zanechaly více než milion obětí v údolích hromadných vražd – Ponar u Vilnius, Pevnost IX. v Kovnu, Rumboli poblíž Rigy, Babi Jar u Kyjeva, v Drobickém údolí u Charkova, Na Krymu a dalších místech obsazených oblastí Sovětského svazu. Nicméně tato metoda masového vraždění působila německým úřadům problémy. Střílení a ukládání mrtvol bylo totiž pomalým procesem a každá vražedná operace vyžadovala značné množství esesmanů. Popravy se vykonávaly ve stovkách lokalit souběžně, takže bylo téměř nemožné uchovat je v tajnosti před místním obyvatelstvem a budoucími oběťmi. Větší problém byl v tom, že to, co se dalo dělat na okupovaných územích Sovětského svazu a Polska, by nešlo uskutečnit v žádné jiné evropské zemi, kde se dala očekávat negativní odezva některých vrstev obyvatelstva. Navíc dlouhodobé vraždění zejména žen a dětí způsobovalo některým členům zvláštních komand psychologická traumata někdy dokonce duševní zhroucení.

Himler si byl možných problémů vědom, ovšem kapacita vyhlazovacích středisek na východě byla v době, kdy bylo rozhodnuto o kompletním vyhlazení židovského národa v Evropě, nedostatečná. Rudolf Höss, velitel Osvětimi popsal ve svém svědectví setkání s Himlerem a Eichmannem, které bylo dalším postupným krokem k nejbystiálnějšímu vraždění v historii lidstva. „Diskutovali jsme o cestách a

způsobech, jak uskutečnit vyhlazení. Dalo se to udělat jen plynováním, protože by bylo zcela nemožné zničit tak obrovské množství lidí střílením, což by také uvalilo příliš velké břímě na esesmany, pověřené popravami, zejména kvůli přítomnosti žen a dětí mezi oběťmi.“ (ARAD 1987 : 17)

S vražděním plynem měli Němci zkušenost od roku 1939, kdy probíhala operace T4 zajišťující likvidaci 70 000 „beznadějně“ psychicky nebo jinak nemocných Němců. Lidé, určené k usmrcení, byli soustředěni v hermeticky uzavíratelných místnostech a do nich byl vháněn oxid uhelnatý. Zemřeli za několik minut. Na stejné bázi pracovaly i pojízdné plynové komory používané v polském Chelmnu. Do auta o rozměrech 5,8 metru krát 2,5 metru bylo namačkáno 130 až 150 lidí. V průběhu jízdy k připraveným hrobům byl do utěsněné kabiny přiváděn oxid uhelnatý a za patnáct až třicet minut byli oběti spolehlivě usmrceny. Takových usmrcovacích vozů používali SS třicet.

Souběžně s tím prováděli Němci v Osvětimi pokusy s plynem cyklon B, což byl kyanovodíkový preparát používaný k hubení hmyzu. Velitel Osvětimi Rudolf Höss uvedl ve svém písemném svědectví: „Plynování bylo uskutečněno v celách na bloku 11. Chráněn plynovou maskou jsem zabíjení sám pozoroval. Smrt v přeplněných celách nastala okamžitě poté, co se cyklon B vhodil dovnitř. Jen krátký, téměř dušený nárek a bylo po všem... Musím dokonce přiznat, že mne toto plynování uklidnilo, neboť hromadné vyhlazování Židů mělo brzy začít a tehdy jsme si Eichmann, ani já nebyli jisti, jakým způsobem se mají takové masové popravy provádět. Nyní jsme měli plyn a stanovili jsme postup.“ (ARAD 1987 : 18)

Jako první byli vybráni pro smrt Židé z Polska, z takzvaného Generálního gouvernementu. Ten zahrnoval obvody Varšava, Krakov, Lublin, Lvov a Radom. Likvidace Židů z tohoto rozsáhlého území byla nazvána akce Reinhard (na počest Reinharda Heydricha, který byl v Praze zabit českými parašutisty) a jejich počet byl vypočítán na 2 300 000 osob. Nejdůležitější skupiny zajišťující akci Reinhard byli specialisté z programu „eutanazie“. Tito lidé s sebou přinesli znalosti a zkušenosti s výstavbou a obsluhou plynovacích zařízení pro hromadné vraždy a byli dosazeni na klíčová místa spojená s vyhlazovací praxí, naplánováním a vybudováním tří táborů smrti – Belzecu, Sobiboru a Treblinky. Vedoucí činitelé akce Reinhard, kteří byli pověřeni úkolem vyhladit 2,5 milionu Židů z Polska, nepředvídali, kolik táborů bude muset být k tomuto účelu postaveno, protože zatím žádný specifický vyhlazovací tábor neexistoval. Žádná z předešlých vražedných zkušeností nemohla přispět k určení

optimální vyhlazovací techniky, nebo k odhadu likvidační kapacity plynové komory či celého tábora smrti. Zkušenosti tohoto druhu bylo možno získat pouze prostřednictvím pokusů a teprve potom rozhodovat o celkovém počtu táborů a rozsahu likvidačních center. Tábořem, kde se s těmito pokusy začalo, byl Belzec. Důvodem bylo především to, že městečko se nacházelo ve východním Haliči, s židovským obyvatelstvem převyšujícím půl milionů osob. Výstavba trvala pět měsíců a v březnu 1942 začal likvidovat první transporty. Podobný, svou velikostí, uspořádáním a použitím zabíjecí techniky, byl vyhlazovací tábor v Sobiboru. Sloužil svému účelu až do října 1943, ale byl stavěn jako ověřovací, před výstavbou největšího a nejvýkonnějšího v Osvětimi-Treblinka (Auschwitz-Birkenau).

K vyvražďování vězňů postavili Němci na území Evropy asi 2 500 koncentračních táborů, k nejznámějším z nich patřily německý Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Flossenburg, Mauthausen a Ravensbrück a polské Gross-Rossen, Majdanek a Osvětim. V těchto táborech zemřely za nacistické éry tisíce lidí, ale vrcholu dosáhla německá vražedná mašinerie po dostavění vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka. Byl součástí rozsáhlého komplexu s 3 základními a 46 vedlejšími tábory. Do těchto táborů bylo umístěno až 155 tisíc vězňů. Ti zde byli soustředěni ne pro přímé a rychlé zabití, ale sloužili jako zásoba pracovních sil pro blízké i vzdálené pracovní tábory. Dějištěm industrializovaného masového vraždění byla zóna smrti vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka. SS se snažili centrem s plynovými komorami a krematorií izolovat od všech vězňů i obslužného personálu SS, ovšem ti všichni věděli, že tato část tábora je dějištěm systematického masového vraždění.

Projekt tábora byl velmi jednoduchý. Oběti přijeli v nákladních vagoncích a na takzvané rampě probíhala selekce. Muži byli odděleni od žen a dětí. Muži se svlékali na venkovním prostranství, ženy v blízkých barácích, kde jim také ostříhali vlasy. Nahota obětí měla pro Němce výhodu v tom, že nazi lidé byli soustředěni na svůj stav, přestávali na krátkou dobu vnímat souvislosti a byli proto lehčeji ovladatelní. A už je za křiku a bití hnali po cestě, kterou Němci nazývali „cesta do nebe“ do plynových komor, kde je povraždili. V pozdějším období existence tábora používali Němci zastírací klamné manévry v tom smyslu, že přátelsky vybízeli Židy k jednotlivým úkonům, slibovali jídlo, ubytování a zařazení do práce podle profesí. Dokonce několik SS šlo s nimi až do komory, aby v okamžiku, kdy byli uvnitř všichni, se nenápadně vytratili a zavřeli na závěru těžké dveře. Jakmile byli mrtví – vražda plynem trvala osmnáct minut

a celá procedura od příjezdu vlaku do vytažení z komory zabrala necelé dvě hodiny, stala se z Treblinky obrovská třídírna. Samuel Willenberg, židovský vězeň vzpomínal: „Členové zvláštního komanda měli na starosti mrtvoly. Dentisté rozvírali páčidlem křečovitě sevřené čelisti, trhali zlaté zuby a odebírali protézy. Jiní snímali prsteny, náušnice a řetízky, které pod dohledem esesáků ukládali na vymezená místa. Ostatní třídili šaty a věci ze zavazadel, která zůstala na prostranství. „Vypadalo to tam jako na perském bazaru“. Otevřené kufry, rozprostřené plachty a na každé z nich určitý druh věcí. Zlato, peníze a drahokamy se vkládaly do sáčků“. (REES 2008 : 254)

Velký problém představovala pro Němce likvidace mrtvol. Ve všech třech vyhlazovacích táborech se mrtví z plynových komor ukládali do ohromných hrobů. V horkém létě roku 1942 se jámy vzdouvaly, napůl rozložená těla se objevovala nad povrchem. Celá území zamořil hmyz a příšerný zápach. Velitelé se obávali nemocí a kontaminace vody ve studních a proto rozhodli jámy rozebírat a těla pálit. Vystavěli improvizovaná odkrytá krematoria – hluboká jáma, kamenný podstavec a rošt z kolejí. Těla vynášeli buď židovští vězni, později nakladače a házeli je na rošt. Oheň zapalovali zespoda a k urychlení hoření používali benzín. Pálení mrtvol nově přijíždějících se konalo ve zděných krematoriích, dříve zavražděných na venkovních rostech. Z akce Reinhard bylo exhumováno v Sobiboru 250 000, v Belzecku 600 000 a v Treblince 700 000 obětí. Práce trvaly asi čtyři měsíce. Osvětimské moderní krematorium s osmi žárovišti mělo kapacitu 1 750 těl denně. Celkem byla uvedena v této továrně na smrt čtyři taková krematoria.

Ze židovských vězňů pracujících na spalování exhumovaných mrtvol v Sobiboru a Belzecku nepřežil nikdo. Za povstání v Treblince uprchlo několik trestanců, mezi nimi i jedinci zaměstnaní při spalování mrtvol a ti podali svědectví o konstrukci žárovišť a průběhu spalování. Zařízení bylo z kolejnic, třicet metrů široké. Nakladač vytáhl jedním hrábnutím šest až osm mrtvol. Dvojice s nosítky odnášela „spalovací četě“, která je vyrovnávala do dvoumetrové vrstvy v počtu dvou až tří tisíc. Pod konstrukcí se zapálilo suché dřevo, těla se rychle vzňala a plameny šlehalý až do výše deseti metrů. Jechiel Reichman, člen spalovací čty říkal: „„Odborník“ SS na spalování nám poručil položit ženy, obzvláště tlusté do první vrstvy obličejem dolů. Druhá vrstva se mohla skládat z čehokoli – z mužů, žen nebo dětí. Pak nám „expert“ přikázal naskládat pod rošt suché větve a zapálit je. Za několik minut se oheň rozhořel tak, že bylo obtížné se k žárovišti

přiblížit i na vzdálenost padesáti metrů. Práce byla nesmírně těžká. Puch byl děsný....“ (ARAD 2008: 183)

Zpopelnění těl ze všech masových hrobů představovalo konečnou fázi akce Reinhard. Cíl – vyvraždit polské Židy z Generálního gouvernementu byl téměř splněn. Himler navštívil na začátku roku 1943 velitelství akce Reinhard a když zjistil, že v Polsku zbývá zlikvidovat varšavské ghetto a několik malých židovských lokalit vydal rozkaz k ukončení vražedného provozu ve všech vyhlazovacích táborech s výjimkou Osvětim-Brzezinka. Tam se chystalo vyvrcholení „konečného řešení“ v podobě vyvraždění maďarské židovské komunity. Maďarsko uzavřelo s Německem spojenectví, vydalo řadu protižidovských zákonů, ale až do rozhodujícího data žili maďarští Židé v relativním bezpečí. Bylo to poslední území v Evropě, kde žila velice početná židovská komunita. Všechny ostatní země byly buď Židů zcela zbaveny, nebo tam žily malé zbytky původní populace. Na příkaz Eichmanna začaly v květnu 1943 první deportace a již za dva měsíce přišlo především v Osvětimi o život 450 tisíc Židů. V té době dorazilo na místo mučení 150 nákladních vlaků, každý s třemi tisíci lidmi. Tábor prožíval hektické pracovní a organizační nasazení. Vězni museli ve velkém spěchu postavit vnitřní kolejiště se třemi vlečkami a „novou židovskou rampu.“ Do plné výkonnosti byla uvedena všechna krematoria, přibýly čtyři nové plynové komory, svlékací baráky a venkovní roštové spalovny. Veškerá vražedná technika a pracovní vypětí vězňů však nestačilo tempu, které udávaly přijíždějící vlaky. Židé museli na svou smrt čekat. Docházelo k nepokojům a drobným revoltám, které esesáci řešili bestiálními vraždami. Během dvou měsíců blesková akce „konečné řešení“ maďarských Židů byla završena.

Posledním masovým vražděním se stala akce ERNTEFEST (dožínky). Povstání Židů v Treblince a v Sobiboru v roce 1943 vyvolalo obavu z toho, že by se mohlo stát příkladem pro poslední početné seskupení Židů v pracovních táborech a v koncentráku Majdanek. Himler nařídil okamžité a nekompromisní vyhlazení. Pro rozsáhlou akci bylo soustředěno několik tisíc policistů a SS-manů, kteří během jediného dne postřelili v táboře Poniatow deset tisíc Židů, v táboře Trawniki deset tisíc Židů a v táboře Majdanek osmnáct tisíc Židů. V tento den, 3. listopadu 1943 byla ukončena likvidace Židů v oblasti Generálního gouvernementu. Na území Polska a v obsazených zemích Evropy (s výjimkou Maďarska) už zůstaly pouze nepatrné počty Židů. Na jejich likvidaci stačila jediná, moderně vybavená fabrika na smrt Osvětim-Brzezinka. Proto se všechny likvidační tábory v Polsku bouraly, důsledně se odstraňovaly sebemenší stopy,

aby nejstrašnější zločin v dějinách lidstva nemohl být nikdy dokázán. Budovy byly strženy, použitelný materiál odvozen a na uvolněných plochách postaven malý statek a vysázen les.

A ještě chci zapsat jeden vrcholný projev nacistického cynismu a zrůdnosti. Při likvidaci všech táborů smrti byl popel obětí přesíván, i nejmenší kosti drceny a v závěru odvezen a prodán na zúrodnění zemědělské půdy, dvanáct tisíc tun „kostního hnojiva“.

Zatímco se nacistickému Německu dařilo udržovat cíl odsunů v tajnosti před vlastními obyvateli a židovskými oběťmi, nepovedlo se mu zabránit, aby se pravda dostala k vládám bojujících mocností. Zejména obyvatelé městečka Belzec vyvodili z vypozerovaných jevů a z rozhovorů s ukrajinskými strážnými správné závěry, které polský odboj předával exilové vládě v Londýně. Žádný čin ze strany velmocí nenásledoval. Nebyly podniknuty žádné kroky k varování obětí, místní obyvatelé nebyli vyzváni pomáhat Židům jakýmkoliv možným způsobem, nedošlo k bombardování železnic na trase transportů, nebo vraždící techniky táborů. Nic, co by narušilo hladký chod deportací a vyhlazování. Židovský národ byl ponechán svému osudu. Výsledkem bylo, že nacisté zavraždili v průběhu akce Reinhard 1,7 milionů a od začátku války do jejího konce více než 6 milionů nevinných židovských mužů, žen a dětí.

Z táborů smrti se podařilo navzdory přísnému střežení uprchnout několika stovkám vězňů (v době povstání), kteří podali svědectví o vyhlazovacích metodách a praktikách německé vražedné mašinérie i nelidské brutalitě jednotlivců zodpovědných za jednotlivé fáze zabíjecího procesu. Tito přeživší lidé byli hlavními svědky při sobiborském, dvou treblinských a čtyřech osvětimských procesech. Trestně právní postih pachatelů nebyl do dnešní doby zcela uzavřen, ještě v dnešní době je objeven některý z vrahů a dodatečně musí před soudem a svědky čelit obvinění ze svých hrůzných činů. Zajištění a postih strůjců a vykonavatelů pekla holocaustu byl od svého začátku nedůsledný. Mnozí z nich využili chaosu konce války, a buď uprchli do vzdálených zemí, nejčastěji Jižní Ameriky, nebo se včlenili mezi obyvatele Německa. Odhadem bylo před soud postaveno pouze patnáct procent pachatelů. Z 6 300 bývalých příslušníků SS, kteří byli nasazeni v Osvětimi, bylo v Německu a dalších zemích postaveno před soud pouze 789 osob. Bohužel trestnímu postihu unikla většina těch, kteří působili přímo v zóně smrti v Brzezince.

Jedním ze čtyř židovských vězňů zóny smrti, kteří se zachránili, byl Morris Kesselman. Po osvobození, podle jeho slov, cítil smutek ze ztráty všech členů rodiny a

ohromnou nenávist vůči Němcům. O desítky let později řekl: „Důvodem toho, že jsem zprvu pociťoval tolik nenávisti, bylo, co mi v nitru způsobili“. Ale mou osobní zkušeností také je, že jsem se cítil velmi silný. Vyšel jsem z toho živý, přežil jsem. Hitlerovi se nepodařilo mě zahubit... Pocházím z velmi ortodoxní, zbožné rodiny. Ale kvůli tomu, co nám Němci udělali, jsem už věřit nedokázal. Nosil jsem pásek německého wehrmachtu, na jehož přezce stálo „Bůh s námi“. Tu větu jsem vyškrábal. „Měl jsem pocit: jestli byl Bůh s Němci, tak kde potom byl náš Bůh?“ (FRIEDLER a spol. 2007 : 254)

2. SVĚDECTVÍ

Tato kapitola nese příhodný název, jelikož je věnována především hlavnímu cíli práce, a to doložení doposud nepublikovaných svědectví této doby a co nejobektivněji je reflektovat. První podkapitola je zaměřena na pamětníky, jejichž zpovědi jsou sdružovány v archívu Paměti národa. V druhé podkapitole je zařazen samostatný příklad svědectví politické vězeňkyně, reflektovaný po osobním setkání. Závěr kapitoly a tudíž její poslední část je postavena na memoárovém dokumentu Jicchaka Arada „Belzce, Sobibor, Treblinka“, který nám přináší pohled na druhý břeh celé situace.

2.1 PAMĚŤ NÁRODA

V dnešní době není již mnoho žijících svědků, kteří by na vlastní kůži zažili šílenosti odehrávající se v koncentračních táborech druhé světové války. Proto velké dědictví pro další generace, alespoň snaha shromáždit co nejvíce záznamů a osobních vyprávění doposud žijících svědků. O něco podobného se snaží Post Bellum-Paměť národa.(www.pametnaroda.cz) Jde o rozsáhlou sbírku vzpomínek pamětníků, která je budovaná po celé Evropě. Uchovávají tyto vzpomínky svědků, kteří souhlasili s tím, aby jejich výpovědi byly použity pro vědecké účely a posloužily ke zkoumání moderních dějin. Skrze tato svědectví je možno poznávat podstatu nedemokratických režimů 20. století. Paměť národa skládá mozaiku ze vzpomínek tisíců jednotlivců, kteří se ocitli v mezní situaci a o své svědectví jsou ochotní se podělit.(www.pametnaroda.cz) Já jsem se v této mozaice orientovala na kategorii Holocaustu, z asi 208 záznamů jsem svou pozornost věnovala svědectvím bývalých vězňů, kteří prošli koncentračními tábory Osvětim-Birkenau.

Jeden z mnoha pamětníků, kteří uveřejnili své vyprávění pro účely sbírky Post Bellum je paní Herta Coufalová.

Herta Coufalová, rozená Glasnerová se narodila 23. ledna 1926 v Třebíči, do rodiny židovského původu. Rodiče pocházeli také z Třebíče, kde vlastnili rodinný obchod se sklem a porcelánem. O výchově svých rodičů hovoří jako o přísné: „ Neustále mne honili, především maminka. Abych se učila německy, hrála na klavír...“

(sbírka Post Bellum) Herta vyrůstala v hluboké židovské víře, ale svou víru během války ztratila. Dodržovali všechny židovské svátky, doma mluvili především česky a cítili se součástí československého národa. „Já jsem byla jednu dobu hrozný národovec.“ (sbírka Post Bellum)

Její otec byl zatčen roku 1941, kdy ho při pauze na oběd sebralo gestapo. Z Kounicových kolejí šel přímo do Osvětimi. Byl jeden z prvních, který byl z židovské obce zatčen gestapem. „Jinak šli všichni transportem.“ (sbírka Post Bellum) V prosinci toho roku přišlo strohé vyjádření od Němců o jeho smrti. Matku zatkli na začátek nového židovského roku, z Plzně, kam byla předvolaná na gestapo, se už nevrátila. O smrti své matky vypověděla: „Snad by to bývala maminka i přežila, ale tenkrát ještě nebyly ty plynové komory a krematoria. Tehdy je nahnali do velkého nákladního vozu a tam je zaplynovali. Nebylo to tak technicky a vědecky propracované jako posléze v Osvětimi.“ (sbírka Post Bellum) Herta se stala se svým bratrem sirotky.

V květnu roku 1942, byla poslána transportem z Třebíče, se svým bratrem a babičkou do Terezína. Zde byli rozděleni do různých částí ghetta. Co nejdelší dobu se snažili vyhybat transportům na východ. Díky známostem, které si Herta při své práci v Terezíně vytvořila, se jí podařilo několikrát babičku zachránit na poslední chvíli.

„Babička zemřela až v 66 letech, do té doby se mi jí vždy podařilo nějak vyreklamovat, ale tenkrát šel poslední transport starých lidí, tak do něj spadla.“ (sbírka Post Bellum) Nakonec se transportu na východ nevyhnula ani Herta, ani její bratr Harry. Byli zařazeni do jednoho z posledních, mířícího v říjnu roku 1944 do Osvětimi. Na tzv. „přivítání“ na rampě v Osvětimi, kde viděla naposledy svého bratra, už nikdy nezapomene. „Šli jsme s bratrem zároveň, ale jak vám říkám, to byl takový chaos. Dnes s odstupem času vím, že to bylo úmyslné, takové divadlo.“ Řev: neustále „Los! Los!“ Stál tam na rampě, „pán nad životem a smrtí“. (sbírka Post Bellum) „Měl bílé rukavice, vyleštěné boty a ukazoval na lidi. Napravo, nalevo. Tak já jsem šla na tu pravou stranu.“ (sbírka Post Bellum) V tu chvíli ještě Herta netušila, zda je to pro ni výhra nebo ne. „Byl to hrozný psychický nátlak. Svlékli nás do naha, nahnali do sprch a mohli jste jen čekat. Stáli jsme tam jak nás „Pán Bůh“ stvořil a nevěděli jsme, jestli tam pustí plyn. Odpovědi se nám dostalo až potom, jestli jsme to přežili nebo ne.“ (sbírka Post Bellum) „Můj bratr šel na tu levou, rovnou do plynu. On byl ročník 1929, nebyl tak jak já. Já byla vždycky taková mařena a on byl takový útlý. Tak to nepřežil.“ (sbírka Post Bellum) I když byla Herta v Osvětimi jenom krátce, viděla spoustu utrpení a smrti.

Nejvíce vzpomíná na neustálé apely, kdy hladoví a skoro nazí lidé museli stát v mrazech nekonečné hodiny v řadách. „Tam hrozně moc lidí zařvalo.“

23. ledna 1945 podnikla Herta pochod smrti. „Šla jsem pochod smrti na své devatenácté narozeniny, to byl dárek.“ (sbírka Post Bellum) Cílem pochodu byl koncentrační tábor Gross Rosen. Zde se ovšem zdrželi jen chvíli. Postupně byli transportami posláni dál do koncentračního Tábora Bergen-Belsenu. Nikdo z nich tehdy netušil, kam vlastně jedou. Herta dnes vzpomíná na bombardování ve Wimar, při zastávce transportu: „Vezli nás na otevřených vagónech a v tom to začalo pršet, Němci utekli a my jsme byli uvězněni v zaplombovaném vlaku. Lokomotiva vlaku vedle na koleji, dostala přímý zásah, zemřelo tam mnoho lidí. V těch vagonech nás bylo tolik, že jsme si nemohli ani sednout, když někdo zemřel, dali jsme ho na hromadu, abychom si sedli. Už jsme byli taky takový zvířata.“ (sbírka Post Bellum) Byli zničení a frustrování, že si jen málokdo z nich ještě uvědomoval cenu lidského života.

Paní Coufalová vypověděla, že v Bergen-Belsenu to bylo nejhorší. Bylo to prý větší peklo než kdekoliv jinde. Vězni zde spali na holé podlaze, na betonu bez slámy, byly zde špatné hygienické podmínky, špatná voda a skoro žádné jídlo. V Bergen-Belsenu nebyly plynové komory, ale ty zde podle slov paní Coufalové ani být nemusely. „Lidé tu skapali.“ (sbírka Post Bellum) Esesáci se v táboře kvůli obavě z nemoci moc nezdržovali.

Dne 15. dubna roku 1945 byl Bergen Belsen osvobozen britskými vojáky. Na zděšení a smutek v jejich tvářích se prý zapomenout nedá. „Nikdo z nich nikdy tohle neviděl.“ (sbírka Post Bellum) Když se vojáci 11. britské pancéřové divize vzpamatovali z prvotního šoku, začali rozdávat jídlo ze svých zásob hladovějícím, aby se po dlouhé době do sytosti najedli. Ovšem mnoho z nich zemřelo na zkolabování organismu. „My umírající jsme na tom byli v podstatě líp, protože ti co na tom byli relativně dobře, dostali jídlo a my jsme jíst nemohli, a oni se s odpuštěním podělali k smrti. (sbírka Post Bellum) Belsen byl lágr založený na principu, aby tam lidé vychcípali.“

Po osvobození na tom byla paní Herta tak špatně, že byla přepravena červeným křížem do Švédska, kde se postarali o zlepšení jejího stavu. V říjnu roku 1945 se vrátila konečně domu. V Třebíči se jí ovšem nedostalo dobrého přivítání. Z příbuzenstva nepřežil nikdo, rodinný obchod jí odmítli vrátit a tak neměla vůbec nic. V současné

době žije v Šumperku, má tři dcery, ale nevychovala je v židovské víře. Nikdy jí to prý ani nenapadlo. „Nechtěla jsem, aby o tom vůbec věděli.“ (sbírka Post Bellum)

Dnes své vzpomínky vypráví Herta již smířeně. Říká: „Dokud to člověk nezažil na vlastní kůži, snad se ani nedalo uvěřit, že by byl schopný člověk, člověku něco tak strašného udělat.“ Již tenkrát, když obdrželi telegram o úmrtí otce, se domnívali, že tam docházelo ke zplynování, ale nikdo si to neuměl a snad ani nechtěl představit. „Člověk vlastně přežil svou smrt.“ (sbírka Post Bellum)

V podobném duchu se nese svědectví další ženy. Ženy, o které by se dalo říct, že je článkem nedlouhého řetězu těch, kteří mohli a byli schopni se postavit minulosti tváří tvář. Těch, kteří nám dnes a denně dokazují nepředstavitelné utrpení, kterým si museli projít.

Jana Dubová, rozená Hellerová se narodila 30. srpna 1926 v Praze, židovským rodičům. Její otec byl účetním v textilní firmě a maminka byla v domácnosti. Paní Dubová zažila válku jako dvanáctileté dítě. První velké ohrožení pocítila její rodina v roce 1939, když začali platit Norimberské zákony. Rodina tenkrát podnikla velkou poradu jak se bránit, ale už bylo pozdě. Otec přihlásil paní Janu do Wintonova zájezdu do Anglie, ale bohužel už se na ni nedostalo. Sama pamětnice říká, že snad byla vlastně ráda, jelikož zůstala s rodiči a sestrou. (www.pametnaroda.cz)

Své vyprávění začíná pomalu a uvážlivě. Následovala perzekuce, kde musela její rodina odevzdat zlato, šperky a jízdní kolo. Vypráví o tom, jak měli zakázáno jezdit tramvají, snad pouze v zadním vagonu, nesměli do různých obchodů, dostali „hvězdu“. „Byli jsme označeni jak nějací zločinci, život pro nás začínal být velice svízelný.“ (sbírka Post Bellum) V dubnu roku 1942 musela se svými rodiči a prarodiči nastoupit do transportu AM do Terezína. „Začal nám život v ghettu.“ (sbírka Post Bellum) V této době nebyl Terezín ještě plně funkční. „Žilo zde ještě místní obyvatelstvo a proto pohyb po Terezíně, byl prozatím značně omezen. A jak sama paní Dubová říká, nikdo si v této chvíli neuměl představit, co na ně čeká. Nevzpomíná však v Terezíně pouze na špatné chvíle, ale vyskytly se tam i světlé chvílky. Například kulturní život byl prý velmi bohatý. Vytvářely se zde opery, hrálo na klavír, zpívalo, ale neustále nad lidmi v ghettu vysela hrozba transportů na východ.

V září roku 1944 odjely z Terezína mužské transporty. V těchto transportech opustili Terezín otec a přítel paní Dubové. Zde je opět doložený důkaz o tom, jak

tyranizování a bezcitnost esesáků neznala mezí. Potom co v roce 1944 opustili muži Terezín, přišli zpět jejich ženám fingované lístky, že se mají prostě dobře a ať je ženy následují. „Proto, když jsme obdrželi s maminkou předvolání do transportu, ani jsme se moc nebránily. Byli jsme rádi, že jdeme za tatínkem a za mým hochem. Cesta tam byla příšerná, to byly dobytčáky, kdybychom to byly věděly, zachovaly bychom se asi jinak.“ (sbírka Post Bellum) Maminka paní Dubové byla v Osvětimi poslaná do plynu, paní Dubová si zde prožila nepředstavitelné chvíle. Mimo jiné noci v bolesti od žlučnickového záchvatu, tísnící se na palandě s dalšími pěti děvčaty. „ Bylo znát, že nervy pracují.“ (sbírka Post Bellum)

Asi po třech týdnech byla paní Dubová vybrána pro práci. Tento výběr se konal v noci, takže ženy vůbec netušily, oč se jedná. „Večer nás vedli, nevěděly jsme kam, byly jsme přesvědčeny, že se jedná o plynovou komoru a jenom jsem se modlila, aby to šlo rychle.“ (sbírka Post Bellum) Paní Dubová a všechny ostatní ženy, z vybrané stovky zajásaly, když byly nahnány do sprch, ze kterých tekla voda. Věděly, že jedou z Osvětimi. Byly převezeny do vesničky Menzdorf, kde pracovaly v továrně na zpracování lnu. Podmínky v lágru byly velmi těžké, ale jinak měly také štěstí, jelikož existovaly také krutější lágry. Zde ani nebyli SS dozorci, nýbrž dozorkyně, většinou bývalé dělnice továrny. Také měly k dispozici sprchy. „ Sprchy jsme skoro denně využívaly, což nás také zachraňovalo, jelikož jsme se udržovaly v čistotě.“ (sbírka Post Bellum) „ Svátek byl, když jsme dostaly k obědu tři brambory. Nejdříve jsme snědly slupky a potom až celý brambor.“ (sbírka Post Bellum) V těchto podmínkách tam žilo s paní Dubovou pár dívek, které byly v jiném stavu a nevěděly o tom. Paní Dubová vypráví příběh své kamarádky Evy: „ Eva otěhotněla v Terezíně. Porodila 7. března 1945 v Menzdorfu, zdravého chlapce, kterého pojmenovala, Tomáš. Dokonce ho i kojila.“ (sbírka Post Bellum) V lágrech narozené děti, většinou nepřežily nebo byly zabity dozorkyněmi, Evina syna se podařilo zachránit. „ Dokonce kvůli tomu přijel do lágru pověstný doktor Mengele, aby Evu a jejího syna odvezl do Osvětimi. Osvětim však byla mezitím osvobozena.“ (sbírka Post Bellum) Tomáš se zachránil a žije dodnes. Ke konci války vypukl tyfus také v Menzdorfu. Lágr osvobodili Rusy a ženy nemusely jít pochod smrti. Paní Dubová s kamarádkami požádala ruského komandanta, jestli by mohly opustit tábor a vrátit se domů. Bylo jim to umožněno a tím se jim podařilo vyhnout se dalším hrůzným zážitkům. Posléze došla do tábora skupinka divokých ruských vojáků ze Sibíře a všechny ženy v lágru znásilnili.(www.pametnaroda.cz)

Když se vrátila pani Dubova do Čech, radost vystřídala z nenadání bezmoc a smutek. Najednou nevěděla, kam má jít, co je s její rodinou. Zjistila, že z 30 členné rodiny přežila pouze sestra, která se vrátila měsíc po ní.

Po válce se paní Dubová setkala se svým přítelem panem Františkem Dubem, se kterým se seznámila v Terezíně. Za něj se v roce 1947 provdala. Zdánlivě šťastný konec, ale za jakou cenu? Šrámy na duši zůstanou navždy, špatné dny možná skončily, ale bezesné noci ještě následovaly...

Jako jeden z mála mužských pamětníků, uveřejnil svůj příběh Oldřich Stránský. Oldřich Stránský se narodil 2. června roku 1921 v Mostě, do české židovské rodiny. I když rodiče žili ve velké židovské víře, ani jednoho ze svých synů k této víře nevedli. Chtěli, aby si své náboženství zvolili až v dospělosti. „Byli jsme „typicky“ česká rodina, otec byl vychován česky, matka německy a přitom jsme byli židé.“ (sbírka Post Bellum) V mládí pan Oldřich ovládal excelentně němčinu, ale jelikož rodiče byli nakloněni k T.G. Masarykovi, byl přihlášen do české školy. „Když mi bylo šest let, tak jsme se přestěhovali z Mostu do Českého Brodu, kde jsem nastoupil povinnou školní docházku.“ (sbírka Post Bellum) S první antisemitistickou narážkou na svou osobu se setkal v období fašismu. „, pamatuji si, že když jsem šel cestou ze školy, spolužák na mě křičel: žide, žide, hovno z tebe zbyde. Nikdy jsem si z toho nic nedělal. Až později, když jsem se vrátil z koncentračního tábora, jsem zjistil, že ten výrok byl pravdivější.“ (sbírka Post Bellum)

V roce 1941 byl pan Oldřich poslán do Lípy u Havlíčkova Brodu na statek pro zemědělskou výrobu, jako pomocný pracovník. „Bylo řečeno, že je to na tři měsíce, a že po třech měsících budeme vyměněni.“ (sbírka Post Bellum) Když se tenkrát loučil v Českém Brodě se svou rodinou, říkal: „Nic si z toho nedělejte, za tři měsíce jsem zpátky doma.“ (sbírka Post Bellum) Nikoho nenapadlo, že už je to navždy. Tři měsíce potom co pan Oldřich nastoupil do Lípy, přišla nová nařízení, která zahájila transporty Židů do Terezína a dál na východ. Tím pádem byly zrušeny výměny v Lípě. 1. června 1942 odjížděl transport z Českého Brodu do Terezína, ale tři dny před tím byl spáchán atentát na Heydricha. To nezůstalo ze strany Němců bez odpovědi a ti nařídili zvláštní zacházení s lidmi, kteří byli v transportech. Místo do Terezína je odvezli do Lublinu, kde byli ženy a starci zaplynovaní a ti co byli práceschopní, pracovali na silnici, ale v takových podmínkách, že byli do dvou měsíců mrtví.(www.pametnaroda.cz) „Tak

dopadla moje rodina. To, že já jsem byl v Lípě, byl jeden z důvodů, proč jsem přežil válku.“ (sbírka Post Bellum)

19. září 1943 byl pan Oldřich Stránský zařazen do transportu, který vedl do Terezína. Zde byl zařazen do pracovního oddílu Kamýk. Tento oddíl vykonával tu nejtěžší práci v okolí tábora – planýrování střelnice na Kamýku u Litoměřic. „Každý den jsem vstával v pět hodin ráno a vyrazili jsme na šestikilometrový pochod přes celé Litoměřice. Po desetihodinové práci jsme se vraceli zpět do ghetta. Jedinou výhodou to oproti práci v ghettu mělo, že jsme dostávali přídavek jídla.“ (sbírka Post Bellum) Tři měsíce po pobytu v Terezíně, byl zařazen do transportu do Osvětimi. Jen málo komu, se chtělo uvěřit informacím, které pronikali do Terezína, že transporty na východ znamenají smrt v plynu.

V noci z 16. na 17. prosince roku 1943 se pan Oldřich ocitl v Osvětimi. „Při pohledu na drátěné ploty, strážní věže, vojáky a vězně mi bylo jasné, že odtud už nevyjdu živ.“ (sbírka Post Bellum) Po prvním šokujícím a brutálním zážitku, kdy vyhnali vězně z vlaku, přišly v Osvětimi také dvě šťastné náhody. Potkal zde svého kamaráda Frantu, který mu ve velké rychlosti dokázal popsat běh života v táboře. „Poradil mi, abych si k němu schoval co nejvíce šatstva, které mi vrátili po vstupní sprše.“ (sbírka Post Bellum) V nenápadné kapse poté objevil 120 dolarů, s tímto také seznámil kamaráda Frantu. Franta část peněz vyměnil za cigarety, které jim při kurzu 5cigaret = polévka a chléb, zajistily na nějakou dobu obživu. „Když jsem měl cigarety navíc, tak jsem vyměnil o pět cigaret víc a hned jsem měl polévky dvě. Mohl jsem se s někým rozdělit a očekával jsem, že až on bude něco mít, podělí se zase semnou.“ (sbírka Post Bellum) Výměny a šmelení, byly jedním ze způsobů jak se v Osvětimi udržet při životě.

Ráno se v Osvětimi stávalo velice brzo, kolem čtvrté a páté hodiny. „Nejdříve se chodilo na apel.“ (sbírka Post Bellum) Pan Oldřich se udržoval při životě tím, že se chodil každé ráno umýt. „Někdo nebyl ani schopný do těch sprch dojít, byli tak unavení po noční práci. Já jsem šel vždycky, to že jsem si pustil kohoutek, opláchl si obličej a vyčistil zuby, mi nedovolilo se tomu poddávat. Za to jsem vděčný skautskému režimu. Naučil mne, že denní hygiena je to nejdůležitější, čím začít nový hezký den.“ (sbírka Post Bellum) Další co drželo pana Oldřicha Stránského při životě, bylo psaní. Každou volnou chvíli se snažil najít místo bez osvětimského hluku a přemýšlel o idylickém

světě bez války a krutostí. „Své myšlenky jsem si zapisoval na papíry, které jsem musel při odchodu z Osvětimi zničit.“ (sbírka Post Bellum)

8. března roku 1944 onemocněl pan Stránský zápallem plic. V tomto roce došlo k likvidaci lidí z rodinného tábora, kteří přijeli zářijovým transportem z Terezína. Možná také ztráta kamarádů a předzvěst budoucnosti, měli za příčinu zhoršení Oldřichova stavu. Po dlouhých měsících přemýšlení se rozhodl přihlásit se do nemocnice, což znamenalo ztrátu všeho, co si doposavad v Osvětimi vybudoval. Na druhou stranu se v nemocnici setkal se svou tetou Idou, která měla mnoho známostí. Ovšem, když se pan Oldřich vrátil po nějaké době z nemocnice, čekala ho další změna. „Musel jsem jít jinam na práci, ale nevěděl jsem kam, jelikož všechny vazby už byly pryč. Tak jsem potom dostal, víceméně z protekce díky tetě, práci Leichenkommando – nosič mrtvol.“ (sbírka Post Bellum) To pro pana Stránského představovalo určitou výhodu, za každou mrtvolu, která na baráku zemřela, dostal polévku na víc. „ Tak jsem odnesl dvě nebo tři mrtvoly a dostal jsem dvě, tři polévky. Což byl teda přínos, protože už jsem neměl dolary, ale měl jsem přímo polévky. (sbírka Post Bellum)“

Dále ve svém vyprávění popisuje vzpomínku na osudného doktora Mengeleho. V červnu 1944 byla nařízena likvidace lidí z prosincových transportů. „Po šesti měsících jsme měli jít do plynu. Byl vyhlášen zákaz vycházení a nástup na selekci, kde bylo řečeno, že potřebují tisíc mužů a osm set žen na práci.“ (sbírka Post Bellum) „Postavili nás na rampu a doktor Mengele ukazoval napravo a nalevo. V útvaru Leichenkommando nás bylo asi šest chlapů, šli jsme pohromadě s tím, že nás všechny vyberou. Moje kamarády uznal a mně ne.“ (sbírka Post Bellum) Kamarádi se začali proti rozhodnutí bouřit, říkali, že to není možné, že musí být Oldřich uznán taky. „Byl jsem s tím smířený, že to tak je a říkal jim, ať toho nechají, že se třeba budu mít líp než oni.“ (sbírka Post Bellum) Ovšem kamarádi jinak nedali. „Nakonec mne tedy uznal, možná proto, že mu chyběli lidé. Nevím, ale takhle jsem se dostal z Osvětimi.“ (sbírka Post Bellum) „Pod dohledem SS jsme šli směrem k plynovým komorám, kde byly i sprchy a sauny. Tam nás umyli a dostali jsme nové šaty, když jsme jeli do Říše. Po cestě si z nás esesáci dělali srandu: Tak co kam myslíte, že půjdete, do plynu nebo pod sprchy?“ (sbírka Post Bellum) V Osvětimi už nebylo žádným tajemstvím, že se tam nacházejí plynové komory.

Během dopoledne se určení jedinci dostali do Schwarzheide, což byla ohromná továrna na syntetický benzín. Když šli z nádraží do domů, kde byli potom ubytováni, je

upoutalo vyhlášení poplachu. „Teď jsme viděli, jak všichni lidi utíkají z továrny a schovávají se do krytu, aby nebyli bombardováni. My jsme se v duchu chechtali a měli jsme radost, že Němci utíkají.“ (sbírka Post Bellum) Ovšem takto se smáli pouze jedinkrát, protože po tomto náletu utíkali také. Takovéto nálety zažili celkem čtyři. Jeden z nich byl tak silný, že málem zničil celou fabriku. „Přečkat tyto nálety nebylo nic jednoduchého, jelikož my jsme do krytů nesměli, zůstávali jsme na barácích a jediná naše ochrana byly misky na jídlo. Ty jsme si dávali na hlavu, aby nás chránily před létajícími střepinami. Bylo to dosti naivní, ale pomohlo nám to alespoň psychicky.“ (sbírka Post Bellum)

Mezi mnoha vzpomínkami pana Oldřicha je také vzpomínka na bombardování Drážďan. „Bombardování začalo v noci, v dáli byla vidět rudá záře, a země se otřásla i u nás. Druhý den ráno bylo vidět značné znepokojení ve tváři esesáků. Do té doby si mysleli, že jim nemůže vítězství nikdo vzít. Tento den z toho však byli značně otřeseni, došli k přesvědčení, že tuto válku nevyhrají.“ (sbírka Post Bellum)

18. dubna 1944 bylo vydáno rozhodnutí o likvidaci tábora. Vězni byli rozdělení do dvou skupin. Jedna skupina čítala asi třicet mužů, mezi nimi také pan Stránský. Ti nebyli schopni pochodu a byli převezeni vlakem do Sachsenhausenu. Druhá skupina asi 600-ti vězňů vyšla na pochod smrti do Terezína. Dvě třetiny těchto vězňů však tento pochod nepřežili. Pan Stránský se rozhodl zůstat v Sachsenhausenu i přes varování přátel, kteří byli přesvědčeni, že celý tábor vyhodí do vzduchu. Nestalo se tak a 22. dubna byl tábor osvobozen rudou armádou.(www.pametnaroda.cz)

Pro přeživší krajany, byly z Československa vypraveny kolony aut. Situace mezi vězni, kteří si zachránili svůj vlastní život, byla zoufalá. Vypovídá o tom snaha pana Stránského dostat se na korbu jednoho z aut v koloně. „Začal jsem šplhat na korbu a v tom se spustil šílený řev. Lidé co byli na korbě, začali křičet, že nesmím jet s nimi, že mě nevezmou. Já se jich ptal: proč mě nechcete vzít? Vždyť vidíte, že jsem také vězeň.“ (sbírka Post Bellum) Ne, ne! Říkali, že jsou spočítaní, že to mají Rusové spočítané, a kdyby vzali ještě někoho dalšího, třeba pana Stránského, mohli by se domnívat, že je to esesák a všechny by je zastřelili. „Když jsem začal lézt nahoru, bili mě do rukou. Auto se začalo rozjíždět a já se držel tak šíleně, že jsem se nakonec dostal nahoru.“ (sbírka Post Bellum)

V lidech byl takový strach, že i toto se stávalo, z důvodu toho, aby si ubránili svůj těžce vybojovaný život.

Bojovali sami za sebe, pro svůj život, za svou čest, za lepší zítřky, pro budoucnost, pro svou rodinu, pro národ. Ať už to bylo pro cokoliv, přežili a vypověděli své zážitky, aby se nikdy nezapomnělo na nespravedlnost, která byla na člověku spáchaná. Nesmí se, ale zapomenout ani na hrdiny, které takové štěstí neměli. A právě díky těmto zповědím, se tomu tak nikdy nestane. Ani jeden pamětník neopomíná své kamarády a spoluvězně, které potkali na své cestě peklem. Protože jedno pravdivé úsloví praví:

„Važ si těch, které potkáš při své cestě z pekla nahoru, protože jednou až budeš padat zpátky dolu, potkáš ty samé lidi.“

2.2 TEREZÍN NEBYLO JENOM GHETTO

Koncentrační tábory jako takové, nelidské podmínky, kruté zacházení, intriky, bestiální postoje, nebyly součástí pouze židovských osudů. Do „pekelných svárů“ se dostalo také mnoho lidí, kteří se přímo zapojili do protinacistického odboje.

„Terezín nebylo jenom ghetto, měla jsem číslo 26.600“. Začíná své vyprávění s roztřeseným hlasem paní Věra Žahourková-Vacková. Rodačka z Tábora, která dnes žije ve Voticích na Benešovsku.

Věra Žahourková-Vacková se narodila 18. března 1925 v Táboře. Otec Jaroslavovi, který byl legionářem a matce Anně, která byla v domácnosti. Věra měla sestru Drahoslavu a bratra Jaroslava. Spolu s nimi bydlela v tábořské věznici, kde měl její tatínek zaměstnání. V patnácti letech jí poprvé zapojil do odboje. Doručovala poštu, doprovázela parašutistu do lesa, v přetvářce zamilovaného páru. Byla výbornou žákyní, a proto se chtěla hlásit na Tábořské gymnázium. Ale tatínek byl z finančních důvodů proti. Na gymnázium v té době chodil už její bratr Jaroslav a tatínek neměl tak vysoký plat, aby mohl investovat učebnice oběma. Věra si to přesto chtěla vyzkoušet a na zkoušky došla se svou kamarádkou Evou. Přijímačky úspěšně splnila a ředitel Tábořského gymnázia jí nabídnul stipendium.

Jak sama říká: „dětství a mládí jsem měla celkem dobrý, než přišli fašouni.“ (čerpáno z osobního rozhovoru) Roku 1943 došlo k zatčení odbojářů. Zanedlouho také Věry tatínka. „Tatínka zatkli v nemocnici, potom co ho tam převezli po srdečním záchvatu.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Jediným členem z rodiny Vackových, který zůstal na svobodě, byla dcera Drahuše. Věru, její maminku a bratra zatklo gestapo 8. února 1943. Do 6. května 1943 byli zadržováni v Tábořské věznici. Následně přišel převoz do Malé pevnosti Terezín. V Malé pevnosti Terezín, se Věra také setkala se svým otcem Jaroslavem. „Jeho výslechy musely být šílené, měl ztrhané nehty, vytrhané zuby, proražený ušní bubínek.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Každý večer ho přenášeli z výslechů v bezvědomí a zabaleného v dece. V Malé pevnosti Terezín, sdílela paní Věra celu číslo 26, v cele číslo 27 se podle vyprávění paní Žahourkové malovali knoflíky a pletli ze slámy vložky do bot. Při pobytu v Terezíně složila paní Žahourková mnoho písní a básní, které po válce darovala Památníků Terezín. Byli to snad jediné

krásné chvíle, na které vzpomíná. Zpívání národních písní a hraní kulturních představení se spoluvězeňkyněmi.

Nové nařízení

Halo, halo, na vědomost se dává:

V cele zvolena je zdravotní komise
kdo je členem, to stále tají se
Každý jednotlivec pozorován bude,
jak bude jíst, kam s odpadky půjde.

O každém povede záznam se zvláště
jak pucuje boty, jak čistí se pláště.

Vůbec manželka ukázat zde může,
jak poctivě stele, stará se o muže,
jak má všechno čisté,
vyprané a vkusné, aby to v cele
nevypadalo tak hnusně.

Proto ctěné dámy,
doufám, že už víte,
jak se chovat máte
učít se musíte...

(čerpáno z rodinného archívu V. Žahourkové)

Tuto báseň složila Věra Žahourková dne 1. srpna 1943. Je jednou z mnoha básní z jejího cyklu, kterými dává najevo své pocity z pobytu v Terezíně.

Dne 25. ledna 1944 byla převezena do koncentračního tábora Ravensbrück. Do největšího ženského tábora. Byla tam převezena společně se svojí matkou Annou. Ve svém smířlivém vyprávění popisuje příchod na oděšivárnu. „Přišla jsem tam s pěti

kamarádkami, které se mnou přijely z Terezína. U vchodu stála Češka, která byla pověřena stříháním. Zeptala se nás, odkud jsme.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Když ji paní Žahourková sdělila, že z Tábora, okamžitě se začala vyptávat, zda nezná Jistebnici? Ještě, aby jí neznala. Před zatčením tam hrála mistrovství v házené. Pracovnice odvěšivárny tam měla přítele a měla strach, jestli si tam nenašel jiné děvče. Paní Věra si vzpomínala, že se tam setkala s mužem, který se byl podívat na zápas. „Vyprávěl mi o tom, že má přítelkyni v lágru a že na ní čeká.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Když tohle pracovnice uslyšela, vykřikla, že je ostříhat nemůžou. „Dala nám petrolej a hadr. Tím jsme si drhly hlavu, abychom se vši zbavily.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Potom čekaly tři dny na lékařskou prohlídku. „Byla to selekce celého těla. Prohlíželi nám zuby, a když našli jeden kaz, vytrhali nám je všechny.“(čerpáno z rodinného archívu- VOTICKÉ NOVINY r. XVI : 11/2006) Věra, byla uznaná práce schopnou, ale její maminka ne. Měla velkou kýlu. Paní Věře se jí však podařilo vyreklamovat. Díky své výborné němčině, se jí podařilo přesvědčit doktora, že maminka těžkou práci zvládne, že je na ní zvyklá. Byl to jeden z mála případů, kdy se nechal doktor přesvědčit. Přímluvkyně obvykle končily v plynu taktéž. V Ravensbrücku už nebyla paní Věra, Věrou, byla vězněm číslo 26.600 a její maminka 26.601. Byly označeny červeným trojúhelníkem, jako političtí vězni. To že život v lágru byla tvrdá práce, je všeobecně známo. Práce byla používána jako smrtící nástroj. Těžkou práci, dvanáct hodin denně, nezvládl každý. Jedinci se špatnou fyzickou kondicí, či se slabou psychikou, měli minimální šance na přežití. Paní Věra pracovala při těžbě písku ze dna jezera. Po této práci má dodneška trvalé zdravotní problémy. „Nemám cit v prstech, špatná ramena a kolena. Bylo to šíleně namáhavé.“(čerpáno z osobního rozhovoru) „Člověk se naučí snášet dřinu, hlad, rány a zimu, nejvíce mě ale ničila bezmoc, když nás dozorkyně mlátily a ponižovaly lidskou důstojnost, jako bychom byly bezcenné bytosti.“(VOTICKÉ NOVINY r. XVI : 11/2006) Dnů, kdy si člověk pomyslel, že je na pokraji svých sil, muselo být mnoho. Ale vždy se člověk nějak vzchopil a bojoval dál. Paní Věře v tom napomáhaly její písně, které si pro povzbuzení sebe i svých spoluvězeňkyň zpívala, když nebyly dozorkyně v blízkosti.

15. února 1944 byla paní Věra se svou maminkou poslána dál. Do pobočky koncentračního tábora, Neubrandenburg. Tímto nejspíš utekla pokusům, které se prováděly v Ravensbrücku na ostatních dívkách. „Nejvíce jsem se také bála, aby mne nevybrali do „bordelů“. Tam se chodili bavit němečtí důstojníci. Chtěli jen Češky a

Němky, ale naštěstí se přihlásil dostatek Němek.“(VOTICKÉ NOVINY r.XVI : 11/2006) V Neubrandenburgu pracovala Věra v továrně na rozebírání havarovaných letadel. Potkala se zde také s jednou polkou, Halinou Pilarskou. „Polky nás nenáviděly. Od Haliny jsem se dozvěděla, že jsme údajně na hranicích chytaly polské děti a řezaly jim uši. Hrozně se mně bála, byla jsem první Češka, jakou viděla.“ (čerpáno z osobního rozhovoru) V Neubrandenburgu vystřídaly vši, blechy. Nebyla zde vůbec žádná hygiena. Neexistovalo mytí, praní nic. „Dostávaly jsme použité šaty. Posléze jsme se dozvěděly, že jsou to šaty těch, kteří šli do plynu. Teprve až tam je svlékli. V těchto šatech se buď zemřelo, nebo šlo domů.“(VOTICKÉ NOVINY r. XVI : 11/2006) Věra a její maminka patřily do té šťastnější skupiny.

4. srpna roku 1944 byla Věra bez své maminky přesunuta do podzemního lágru ve Waldbau. Zde pracovala v továrně, která vyráběla součástky na rakety. V této době ještě paní Věra nevěděla, že bude její tatínek zanedlouho popraven. „Mého tatínka popravili 23. srpna 1948. Když jsem se to dozvěděla, myslela jsem si, že už se nikdy nezasměju.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Paní Věra měla ke svému otci velmi upřímný vztah. „Tatínek na mne byl velice hrdý, byla jsem úspěšná studentka, nadaná sportovkyně. Chodil mne podporovat na všechny závody...“ pozn. (paní Žahourková se zalyká a nedokončuje svou výpověď)

27. dubna 1945 začíná evakuace Ravensbrücku a jejich pobočných táborů. Vyhladovělé, špatně oděné a unavené ženy, jsou poslány na pochod smrti. Tempo pochodu bylo vražedné. „Tam jich mnoho zemřelo. Pamatuji si, jak jsem pomáhala své kamarádce Růže, která už byla doopravdy na pokraji svých sil. Už v Neubrandenburgu chtěla jít na „dráty“, ale nedovolila jsem jí to.“(čerpáno z osobního rozhovoru) „Vždy jsem jí zazpívala nějakou písničku, čím jsem jí vracela trochu toho elánu. Slibovala jsem jí, že na svatou Annu půjdeme domu. No jo, ono už bylo dávno po svaté Anně a my jsme pořád trčely v lágru. Pak jsem říkala, že půjdeme na svatého Václava, ale to už mi Růža nevěřila. Přeci jenom jsem jí vždy od drátů uchránila.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Na tomto pochodu smrti už kamarádce Věry, docházely síly doopravdy, ale Věra se přesto nevzdávala. „Při cestě jsem narazila na malý pojízdný vozík a v tom jsem jí vezla.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Jeden večer 30. dubna 1945 udělal pochod přestávku, to už měly ruskou armádu v patách, asi 8 kilometrů. Tohoto večera paní Věra využila, zorganizovala útěk skupiny českých žen. V noci se schovaly do lesa, kde počkaly, než kolona odejde. „Poté jsme se vydaly směrem k ruské frontě. Když

jsme viděly ruské vojáky, přišly první slzy štěstí, které ovšem zanedlouho vystřídala opět obava.“(čerpáno z osobního rozhovoru) Válka stále trvala a naše cesta z daleka nekončila. Po útrapách, únavě a pochodu, dostala Věra v Oranienburgu propustku. Poté s kamarádkami postoupily blíže k Berlínu. „Do Prahy jsme pokračovaly dobytčáky. V Praze jsme se rozloučily se dvěma lidickými ženami.“(VOTICKÉ NOVINY r. XVI : 11/2006) Těmto ženám se však v lágru nikdo nezmínil o tom, co se stalo jejich mužům, dětem, že Lidice vlastně neexistují.

22. května se vrátila paní Žahourková se svou maminkou do Tábora. „Do Tábora jsme cestovali vlakem. Řekla jsem mamince, že pojedeme první třídou. Maminka měla obavy, ale sdělila jsem jí, ať to nechá na mě. Když přišla průvodčí, ukázala jsem jí ruskou propustku. Zpustila ne mne, že to neplatí pro první třídu, tak jsem se na ní ohradila a řekla jí, ať si to přečte znovu a lépe.“ „ Víte, v té době u nás neuměl nikdo rusky. Průvodčí se zahleděla důležitě na propustku a dělala, že čte. Po chvíli se mi uctivě omluvila.“(čerpáno z osobního rozhovoru) „To vám byla sranda...“ V Táboře už je tak úsměvné chvíle nečekaly, zjistily, že byt mají zapečetěný a žádné věci. Nikdo totiž nepočítal s tím, že se vrátí. Po krátké chvíli se také dozvěděly, že zahynul bratr Jaroslav. Těsně před koncem války se utopil na lodi, která převážela asi 10 tisíc vězňů. Byla to další rána za ranou, ale i z toho se dokázala paní Žahourková vzpamatovat a postavit se na vlastní nohy. I když to pár let trvalo a i dnes jí některé vzpomínky vhánějí slzy do očí.

Paní Žahourková je přesvědčená o tom, že odpouštět se může, ale nesmí se zapomínat. Protože tolik bezpráví a bolesti, se přeci jen tak zapomenout nedá. „Těch, co jsme to peklo přežili, už moc není a byla by velká škoda, kdyby spolu s námi zmizely i vzpomínky na druhou světovou válkou.“(VOTICKÉ NOVINY r. XVI : 11/2006)

Své vyprávění ukončuje paní Žahourková, jak jinak než básní:

Slunce se sklání

Slunce se nad strání
terezínskou sklání,
v celách na lůžkách slyšet
je bolestné vzdychání.

Já též neusínám,
na Tebe vzpomínám,
modlitba naše vroucně zní,
na šťastné shledání.

Lumpíku můj milý
chtěla bych na chvíli
být zas jenom u Tebe,
šťastni bychom byli.

Čekám jen na ten čas,
kdy uvidím Tě zas,
pak zlíbáš moje tvářičky
a já tvůj černý vlas.

2.3 SVĚDECTVÍ Z DRUHÉHO KONCE

Na vraždění a vyhlazování Židů se podílely tisíce lidí. Byli to členové zvláštních jednotek, působících v Polsku a SSSR, velitelé a personál koncentračních táborů, pracovních táborů, ghatt a především všechny složky vyhlazovací mašinerie. Byli to prakticky všichni hodnostáři SS, mnozí členové vlády, kteří nejdříve rozhodli o osudu židovského etnika na území Evropy a později přijímali rozhodnutí a vydávali rozkazy k transportu Židů do vyhlazovacích táborů, správní a policejní aparát, jehož úkolem bylo shromáždit Židy do vyhlazovacích táborů, do vlaků, bezpečnostní personál doprovázející vyhnance do táborů. Kromě Němců se do vraždění i genocidních činů dobrovolně zapojili stovky Lotyšů, Ukrajinců, Poláků a příležitostně i příslušníci jiných národností.

Utrpení a často i smrt následkem krutého zacházení v průběhu transportů byly součástí vyvražďovacího plánu a důsledně jej plnili členové ozbrojené eskorty. Nejmučivější zážitky, jimiž deportovaní prošli v posledních hodinách svých životů, když konečně dosáhli místa určení, způsobovali především příslušníci SS a především velitelé táborů.

Zdroje a vyčerpávající materiál o běžném životě a činech esesmanů ve vyhlazovacích táborech, o jejich osobních pocitech z vražd statisíců mužů, žen a dětí, o jejich vztahu k nevinným obětem téměř neexistují. Samozřejmě, že žádný ze zúčastněných ve složité síti smrt přinášející opatření nenapsal memoáry, usvědčující sebe nebo kamarády z nelidských činů. Ani při soudních procesech, kdy byli někteří z nich přinuceni obhajovat a vysvětlovat své jednání, bylo odhaleno jen velmi málo z jejich vnitřních pocitů. Jedinými prameny o chování esesmanů v táborech a o jejich skutečném vztahu k obětem jsou svědectví těch, kteří přežili nebo výpovědi několika málo jedinců z procesů s válečnými zločinci, kteří v táborech sloužili. Ve všech memoárových knihách, které jsem přečetla a použila k sepsání své práce, jsou stovky svědectví obyvatel Litvy, Lotyšska, Polska, Ukrajiny a také Židů, kteří většinou díky šťastné okolnosti přežili peklo transportů a táborů smrti. Prakticky nikdy se v jejich výpovědích neobjevují jména vykonavatelů násilí. Příslušníci SS byli pro ně neznámí lidé a neměli možnost se s jejich jmény seznámit. Vězňové z vyhlazovacích táborů a několik jedinců z pracovních židovských skupin v táborech smrti dávali svým

mučitelům přezdívky, které vystihovaly jednání a povahu nositelů. Později, v době soudů, někdy přezdívka pomohla při identifikaci a potrestání. Výjimkou při dokazování viny byli nejvýše postavení velitelé. Christian Wirth byl nejdříve ředitelem středisek pro „eutanazii“ v celém Německu. Už v té době vynikal bezohledností a krutostí. Jeho kolega, velitel Treblinky Franz Stangl o něm řekl: „Wirth byl hrubý a neotesaný člověk. Když jsem ho potkal, měl jsem srdce v kalhotách. ..., a tady se ukázala jeho obhroublost ve výrazech: když mluvil o nezbytnosti eutanazie, nevyjadřoval se lidskými a vědeckými pojmy ... smál se. Říkal, že je třeba zbavit se zbytečných krků a že ze sentimentálních „žvástů“ o těchto lidech mu je na blití.“ (ARAD 1987 : 190) Wirthovy zkušenosti z programu „eutanazie“, nadšení pro nacionální socialismus a vrozená krutost ho delegovaly do funkce velitele Belzece a později byl jmenován inspektorem všech vyhlazovacích táborů. Jeho podřízený Franz Suchomel o něm vypověděl: „Ze svého působení v táborech Treblinka a Sobibor si pamatuji, že Wirth, pokud jde o brutalitu, podlost a nelítostnost, byl naprosto nepřekonatelný. Říkali jsme mu proto „Christian Strašlivý“ nebo „Zuřivý Christian“. Ukrajínští strážníci mu přezdívali „Stuka“. Wirthova ukrutnost byla tak veliká, že já osobně ji chápu jako perverzi. Zvláště si vzpomínám, že Wirth při každé příležitosti mlátil ukrajinské strážné lýkovcem, který měl neustále u sebe.“ (ARAD 1987 : 191) Wirthovy příkazy a vztah k vězňům poskytovaly každému esesmanovi právo, aby si s vězni dělal, co chtěl, dávaly volnou ruku sadistickým povahám mnohých esesáků v táborech smrti. Věznění v Belzeci přežili pouze dva vězni a ti se o Wirthovi nezmiňují. Wirth se soudu s válečnými zločinci nedožil, byl zabit partyzány v Itálii.

Velitel Treblinky Franz Stangl. Po válce utekl do Brazílie, kde byl dopaden v roce 1967. Byl odsouzen na doživotí a brzy ve vězení zemřel. V průběhu vazby s ním novinářka Gitta Serenyová provedla dlouhé rozhovory, které sepsala v knize „DO TMY“. O svém období života v Treblince říká: „ Bylo to mé povolání. Líbilo se mi. Naplňovalo mne. Ano byl jsem v něm ctižádostivý, to nepopírám.“(ARAD 1987 : 192) Vyhlazování Židů chápal jako fakt. O svém postoji k vyhlazovacím aktivitám a obětem prohlásil: „Abych řekl pravdu, člověk si na to zvykl..., byli náklad. Co jsem musel udělat, zatímco jsem se stále snažil dostat pryč, bylo omezit svou vlastní činnost na to, za co jsem se mohl podle svého svědomí zodpovídat. V policejní škole nás učili, že definice zločinu musí splňovat čtyři požadavky: musí existovat subjekt, objekt, skutek a úmysl. Jestliže některý z těchto čtyř prvků chybí, nejedná se o trestný čin.

Mohl jsem to použít na vlastní situaci. Subjektem byla vláda, „objektem“ Židé a skutkem zplynování, pak jsem si mohl říci, že pro mne čtvrtý prvek „úmysl“ chybí.“ (ARAD 1987 : 193) To znamená, že motiv vraždy nevznikl u něho. On jen vykonával rozkazy, jak nejlépe uměl. Tento pohled osvobodil jeho svědomí a umožnil mu řídit továrnu na smrt, kde byly zavražděny stovky tisíc lidí.

Gottlieb Hering, velitel Belzece, po likvidaci tábora bojoval v Itálii, válku nepřežil. Jediné svědectví o něm dává Polák Tadeuzs Miziewicz, který v Belzeci bydlel a pracoval na nádraží. „Jednou velitel tábora vynalezl nový druh zábavy: přivázal Žida lanem ke svému autu. Žid musel běžet a za ním pádil velitelův pes a kousal jej. Nevím, co se s tím Židem stalo. Obyvatelé Belzece této příhodě přihlíželi.“ Podle podřízeného Unverhaua byl Hering „hanebný člověk a celé osazenstvo tábora se ho bálo.“ (BELZEC, SOBIBOR, TREBLINKA : 194) Franz Reichleitner, velitel Sobiboru, byl zabit partyzány v Itálii. Sobibor přežilo více vězňů. Pouze jeden z nich byl schopen charakterizovat Reichleitnera. „... čtyřicátník, byl vždy oblečen s příkladnou elegancí a nosil rukavice. Se Židy neměl přímý kontakt. Věděl, že se může spolehnout na své podřízené, kteří se ho velmi báli. Všechny transporty, které přijely, se v ten den zlikvidovaly. Nikdy je v táboře nenechal do příštího dne...“ (ARAD 1987 : 195)

Vurt Franz, zástupce velitele v Treblince. Byl nejkrutější z celého personálního SS. Pro svůj vzhled dostal přezdívku „LALKE“ (v jidiš panenka). Byl to vrah a sadista odsouzený na doživotí. Dochovalo se velké množství hrůzných svědectví, protože dělal denně pochůzky po táboře. Vězeň Oskar Strawezynski napsal: „Na ploše, kde se svlékaly ženy, se našla tři nemluvnata. Matky je ztratily v tlačenici, když musely běžet do plynových komor. Franz jedno z děťátek mrštil proti zdi a sledoval, jak se jeho hlavička roztříštila. Jindy ležela pod haldou oblečení dvě nemluvnata. Franz a ještě jeden esesman do nich kopali a zabili je stejným způsobem.“ (ARAD 1987 : 197)

Gustav Wagner, ubytovací a proviantní nadrotmistr v Sobiboru. Po válce uprchl do Brazílie, byl poznán, ale brazilský soud jej odmítl vydat. V roce 1980 spáchal sebevraždu. Vězeň Moše Bahir jej popsal dlouze a podrobně, z jeho výpovědi vybírám: „V Sobiboru to bylo divé zvíře. Jeho chuť zabíjet neznala hranice. Viděl jsem tak příšerné scény, že z nich mám dodnes noční můry. Vytrhával třeba děti matkám z náruče a holýma rukama je roztrhal na kusy. Mlátil puškou dva muže, když neplnili náležitě jeho pokyny, protože nerozuměli německy.“ (ARAD 1987 : 198)

Heinz Boleuder, člen programu „eutanazie“, člen SS v Sobiboru. Moše Bahir o něm napsal: „ Cestou na oběd měl ve zvyku procházet hlavní branou a mlátit po hlavě Židy, kteří se tu pohybovali. Jednou, když jsem ještě pracoval v nádražním komandu, obvinili nás z nedbalosti, protože jsme nezavřeli okno. Každého z nás potrestali stem ran. Boleuder byl při této práci velice aktivní. Vícekrát jsem ho viděl házet nemluvnata, děti a nemocné přímo z dobytčáku s nákladem, který odjížděl do Lazarettu (k jamám, kde se střílelo). Vybíral deset mužů, aby odnesli jídlo dělníkům v táboře III. a pokud skupinu doprovázel, nevrátil se z nich po splnění úkolu ani jeden.“ Na procesu se sobiborskými zločinci se oběsil ve vazební cele. (ARAD 1987 : 200)

Paul Groth, byl jedním z nejstrašnějších esesmanů v Sobiboru. Jeho jméno se objevuje ve výpovědích svědků nejčastěji. Denně vymýšlel krutosti, jakoby pro osobní potěšení. Organizoval např. „mrskací“ dýchánek, kdy Židi museli běhat kolem Ukrajinců s karabáči a ti je bili. Jednou poručil vězni vypít větší množství vodky, a když se opil, Groth mu násilím otevřel ústa, močil mu do nich a hlasitě se smál. Stalo se však něco, co chování Grotha vůči Židům zásadně změnilo. Z jednoho transportu byla vybrána tři děvčata, mezi nimi sedmnáctiletá Rút z Vídně. Ada Lichtmanová-pracovnice administrativy svědčila: „Paul Groth se do Rút zakrátko zamiloval. Byla to překrásná bruneta. Šlo o vážný milostný poměr a Rút ovlivnila Grothovo chování. Jednou ho poslali na tři dny mimo tábor. Tu noc jeho esesáctí druhové Rút zabili s dalšími dvěma dívkami. Když se Paul vrátil a zjistil, co se stalo, změnil se. Vězně od té doby nebil a netýral.“ (ARAD 1987 : 202) Groth byl přeložen, protože láska k Židovce znamenala zhanobení árijské rasy.

Drtivá většina příslušníků SS páchala na Židech v táboře kruté činy. Nepřeberné množství ukrutností, nikdy nebude známo, protože žádná z obětí nepřežila. Jsou však doklady toho, že se v pekle táborů smrti vyskytly ojedinělé případy lidského chování.

Výše jmenovaní členové SS tvořili nejvyšší stupeň velení ve vyhlazovacích táborech. Kromě nich však svědci zmiňují krutosti u esesáků na nižších postech. Jeden z nich Erich Bauer ze Sobiboru říká: „U nikoho z táborového osazenstva nemohu podíl na vyhlazování vyloučit. Byli jsme pokrevním bratrstvem v cizí zemi.“ (ARAD 1987 : 205) Při pohledu na sociální původ dvaceti sedmi Němců sloužících v táborech smrti a postavených před soud lze říci, že to byli naprosto bezvýznamní obyčejní lidé. Jejich antisemitismus byl typickým jevem velké části německé společnosti. Oni dostali za úkol vykonat vraždu stovek tisíc mužů, žen a dětí. Oni oddaně bez přemýšlení plnili své

úkoly, navíc dlouhodobě projevovali vlastní iniciativu při zdokonalování vyhlazovacího procesu. Nedílnou součástí jejich povinností byly projevy surovosti a mnozí z nich přinášeli vlastní nápady, kterými by pobavili sebe a své kolegy. V prostředí koncentračních a vyhlazovacích táborů, se tito „obyčejní“ lidé změnili v „neobyčejné“. (ARAD 1987 : 205-206) V krvavé, nelidské tyrany, kteří si zasloužili nejvyšší tresty a odsouzení lidmi celého světa.

ZÁVĚR

Má práce shrnuje průběh 2. světové války pomocí metody „oral history“ a informace čerpané z memoárové literatury jsem podložila autentickými rozhovory se svědky. Především jsem se ve své práci odkazovala na komparované texty, stanovené v úvodu práce Veškeré zlo, které bylo na těchto lidech spácháno, začínalo ze začátku nevinně a pod maskou přátelského gesta. Postupem času se však vyvinulo v teroristický systém fašistické diktatury. Jedním z nástrojů tohoto systému byly koncentrační tábory. V těchto táborech byli nevinní lidé vězněni za nelidských podmínek. Podle dostupných pramenů se odhaduje, že v nacistických koncentračních táborech zahynulo 11 miliónů lidí. Z celkových ztrát na životech Československa v průběhu druhé světové války, které jsou 360 000 osob, téměř dvě třetiny přišly o život v koncentračních táborech. Mezi hlavní koncentrační tábory, kde byli vězněni českoslovenští občané, patřily:

OSVĚTIM- ležící v Polsku, který měl 36 pobočných táborů. Počet obětí se odhaduje na 4-6 miliónů osob. Bylo zde vězněno 88 500 československých obyvatel. Tábor byl osvobozen Sovětskou armádou 27. ledna 1945.

BUCHENWALD- leží osm kilometrů od Výmaru. Měl 66 poboček. Celkem zde bylo vězněno na 240 000 osob, z toho téměř 8000 československých občanů. Zahynulo zde 56 000 obětí. Tábor byl osvobozen dne 11. dubna 1945.

DACHAU- zde bylo více než 200 000 vězňů, z nichž zahynulo přes 30 000. Mezi vězni bylo 3 600 československých občanů.

DORA NORDHAUSEN- původně pobočka Buchenwaldu. Češi tu byli prvními vězni. Dorou prošlo 32 000 vězňů z toho 1000 Čechů. Má na svědomí 15 000 osob. Osvobozen byl 11. dubna 1945.

FLOSSENBÜRG- leží v Německu. Zahynulo zde 70-90 tisíc vězňů, z toho 3784 Čechů. Byl evakuován 20. dubna 1945.

MAJDANEK- ležící u Lublinu měl stejně jako Osvětim plynové komory. Oběťmi těchto komor se stalo 360 000 lidí, z toho asi 30 000 československých občanů. Osvobozen byl 22. července 1944.

MAUTHAUSEN- ležící nedaleko Lince, byl po Osvětimi druhým největším vyhlazovacím táborem pro československé občany. Zahynulo zde více než 122 000

vězňů. Z 8 tisíc Československých vězňů nepřežilo 4 473 osob. Tábor byl osvobozen 5. května 1945.

NEUENGAMME- leží poblíž Hamburku. Zahynulo zde 82 000 lidí. Nacisté tábor zlikvidovali 3. května 1945.

RAVENSBRÜCK- leží severně od Berlína. Bylo zde vězněno více než 130 000 žen, z nichž 92 000 zde zahynulo. Byl osvobozen 30. dubna 1945.

SACHSENHAUSEN- leží severně od Berlína. Bylo zde 200 000 vězňů, mimo jiné čeští studenti z akce 17. listopadu 1939. Zahynulo zde 100 000 vězňů. Byl osvobozen 22. dubna 1945.

TEREZÍN- byl průchodní tábor pro židovské obyvatelstvo. (Malá pevnost byla policejním vězením.) Vězněno tu bylo přes 160 000 vězňů, z toho více než 73 000 z českých zemí. 35 000 vězňů zde zahynulo. Osvobozen byl jako poslední z koncentračních táborů dne 8. května 1945.(rodinný archiv V.Žahourkové- DVOŘÁK, L. 1981 : nakl. Svoboda)

V těchto táborech byla vidět na tvářích vězňů obrovská bezmoc, ale ve světlé chvíli také neskutečná odhodlanost přežít a vidina odplaty za to, co na nich bylo spácháno. Ke splnění tohoto „snu“ jim napomáhali různé aspekty. Každý si snažil najít nějaký svůj únik od momentální skutečnosti, který mu dával sílu přežít. Ať už to byla pouhá vzpomínka na svou rodinu, o které mnohdy nevěděli, jestli je ještě na živu, skládání básní, zpívání písní či dodržování každodenní hygieny. Pro nás jsou to dnes bezvýznamné a spíše stereotypní záležitosti. Pro ně to byly skutečnosti mezi životem a smrtí. Je snad téměř nepostihnutelná psychologie vztahů mezi vězni samotnými. V těch nejhorších chvílích se snažili držet pohromadě, jelikož tím se zvyšovala šance na přežití. Ovšem čas od času se tato soudržnost měnila v boj divé zvěře o holý život. Soudržnost je krásná věc a pro psychiku obyvatelstva koncentračních táborů, byla mnohdy klíčová, ale těžko byste hledali vězně, který by si s Vámi vyměnil místo práce za plyn. V těch chvílích, se musel každý spoléhat sám na sebe.

Ale i v takových to nevyhnutelných situacích dělící život a smrt, se na poslední chvíli stalo něco neočekávaného. Nestávalo se to příliš často, ale i v dozorcích se někdy projevil lidský faktor a rozsudek smrti v některých případech posunuli na neurčito. Psané a mluvené důkazy hovoří i o tom, že byli schopni projevit i lásku. Přes svou bestiální povahu a vraždící povolání, zde nejde úplně vyplenit lidský faktor. Nastaly zde situace kdy srdce a cit, přemohly rozum a zatlačily ho, alespoň na chvíli do povzdálí.

Důkazem toho je příběh zveřejněný v předchozí kapitole. viz. str. 48 (ARAD 1987 : 202) Takových to případů není mnoho, ale vyskytly se. Svědčí to o tom, že dozorcí a posluhovači Hitlera nebyli mechanické stroje. Byli to pouze stroje samotného Hitlera, který je nakódoval na jeho ideologii. Pod vidinou profesního růstu a získání větší moci, tuto ideologii naplňovali. V té době k Hitlerovi vzhlíželi, plnili každé jeho přání. Po prohře Německa a výsleších dozorců, byl každý z nich nevinný. Za vše mohl pouze Hitler. Najednou se ke svému pánovi otáčeli zády, už nebyli tak silní a bezcitní jako při plnění svého povolání.

Zde vyvstává prostor pro zodpovězení si prvotní otázky, podle teorie Lawrence Reese: „Do jaké míry lze pochopit, proč si Němci i jejich spojenci počínali právě tak, jak si počínali...“ (REES 2008 : titulní strana) Sám Rees nám nabízí odpověď. Při svých cestách a rozhovorech s bývalými dozorcí SS a bezpočtem bývalých nacistů očekával, že se mu bude dostávat odpovědí typu: „Dopouštěl jsem se zločinů jen proto, že jsem plnil rozkazy.“(REES 2008 :13) Ovšem při vynaložení většího úsilí se mu dostávalo odpovědi úplně jiné a mnohem otřesnější než v prvním případě. „V té době jsem myslel, že to je správné.“ (REES 2008 : 13) Tím pádem v jejich chování převzala roli spíše emocionální stránka než racionální uvažování nad samotnou situací. Sám Rees k tomu zaujímá postoje velké naivity a kruté prozření. Do doby než přišlo prozření, se domníval, že člověk řeší situace týkající se jeho vlastního života rozumovým chápáním před emocionalitou. (REES 2008 : 14)

V konečné fázi poznání bych chtěla reflektovat poznatek získaný při rozhovoru s paní Věrou Žahourkovou. Velice překvapivé bylo zjištění, když paní Žahourková vypověděla, že se cítí být vůči Židům znevýhodněná. Může se v dnešní době cítit někdo z přeživších ukřivděný? Paní Žahourková mne přesvědčila, že ano. Byť mě na začátku upozorňuje, že doopravdy nechce, aby to vyznělo antisemitisticky. Její sdělení bylo strohé a plné emocí. Týkalo se toho, že o Židech jsou vytvořeny sáhodlouhé seznamy všech, kteří prošli peklem koncentračních táborů. Tvrdí, že dodnes jsou jejich potomkům vypláceny rehabilitace a odškodnění. Je velice smutná z toho, že o politické vězně jako takové není velký zájem. Málo kdo se prý zajímá o to, čím si prošli a z jakého důvodu. Sama bojovala za to, aby byl vytvořen celkový seznam jmen politických vězňů, kteří prošli Malou pevností Terezín. Bohužel zatím bezúspěšně. Je velice těžké odhadovat, jestli se toho paní Žahourková ve svých 86 letech dožije. Je na

místě si položit otázku, jestli tento postoj je odůvodněný, nebo jestli je to jedna z únikových cest, jak se smířit se svým osudem?

Hrstce šťastlivců tehdejší zajetí skončilo, zajetí válečné, národnostní, náboženské, politické, třídní. Přežili, z části se snad vyrovnali se svým osudem, i kdyby byli tehdy všichni přívrženci potrestáni, jim to bezesné noci nikdy nevrátí, nevrátí jim to jejich rodiny, přátele, jejich zdraví. Vzpomínejme na ně, i na ty, kteří takové štěstí neměli, s velikou poctou a chovejme se k sobě s úctou, protože násilí již bylo vykonáno dost. Zeptejme se sami sebe, jak jsme na tom dnes. Jestli nejsme na nejlepší cestě stát se zase nějakými zajatci, zajatci něčeho a nedá-li se tomu předejít.

„Ved'te naše děti cestou za pravdou, spravedlností a za právem. My, mrtví, stojíme po vašem boku jako stráž vašeho charakteru. Nikdy nedopusťte, aby Vás nejednota znovu připravila o ten nejdrahocennější statek, který člověk má, o svobodu. Nedopusťte nikdy, aby naše oběť byla marná. My jsme padli s vědomím své povinnosti. Vy žijte s vědomím Vaší povinnosti.

E. F. Burian

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

- ARAD, Jicchak.: *Belzec, Sobibor, Treblinka*. nakladatelství BB : 2006
- BUBENÍČKOVÁ, Růžena a spol. : *Tábory utrpení a smrti*. Svoboda : 1969
- BUERGHENTHAL, Thomas.: *Bez štěstí nepřežiješ*. nakladatelství JOTA : 2006
- CÍLEK, Roman.: *Holocaust, zřetězení zla*. nakladatelství P3K : 2007
- FRIEDLER, Eric a spol.: *Svědkové z továrny na smrt*. Zu Klampen Verlag GLr : 2002
- HAJŠMAN, Jan.: *Vzpomínky na Buchenwald*. nakladatelství XYZ s. r. o. : 2010
- HAJŠMAN, Jan.: *V drápech bestie*. nakladatelství XYZ s. r. o. : 2010
- HERZOVÁ-SOMMEROVÁ, Alice.: *Rajská zahrada uprostřed pekla*. Droemer Verlag : 2006
- HOUZÍK, Miroslav.: *Povstaňte soud přichází*. Panorama : 1986
- KYPR, Pavel.: *Malá pevnost Terezín*. vydavatelství Mír : 1995
- MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman.: *Zapomeňte, že jste byli lidmi*. nakladatelství epocha : 2005
- PATTERSON, Charles.: *Věčná Treblinka*. vydavatelství Práh : 2003
- RADIL, Tomáš.: *Ve čtrnácti sám v Osvětimi*. edice Paměť : 2009
- REES, Laurence.: *Nacisté – dějiny varují*. Mladá Fronta : 1997
- ROSEMAN, Mark.: *Setkání ve vile u jezera*. Dokořán : 2003
- VLČKOVÁ, Věra.: *Doufám, dokud dýchám*. Garmond : 2006

Ostatní prameny:

rodinný archiv Věry žahourkové

VOTICKÉ NOVINY 2006, ročník XVI, č. 11

výňatek z novinového článku: DVOŘÁK, L., 1981, nakl. svoboda

Internetové prameny:

www.pametnaroda.cz

www.wikipedia.cz

Přílohy

Příloha č. 1 – obrázek a báseň z památníku Věry Žahourkové

Legende zum Schema „Waldbau“

Nr.	Was
1-4	Häftlingsunterkünfte
5	Küche
6	fertiggestellte Produktionshallen/Nutzung zur Fertigung Hydraulikzylinder
7	Revolverdreherei, V1-Rudermaschinen
8	Kreisel, Auswuchtung
9	Vor- u. Endmontage Kreisel
14	Spitzendreherei
10	Nichtfertiggestellte Produktionseinrichtung
11	Nichtfertiggestellte Produktionseinrichtung
12	Nichtfertiggestellte Produktionseinrichtung
13	Zeitweilige Häftlingsunterkunft, weitere Nutzung nicht bekannt
15	SS-Verwaltung sowie Leichenkeller und weitere unklare Nutzung
16	Technische Einrichtung (Wasserversorgung?)
17	Trafo-Station
18	Bauleitung, Techn. Leiter (Oberingenieur)
19	Unklare Verwendung (Häftlingsunterkunft?)
20	Feuerlöschteich mit Lösch(Flutungs-)system
21	SS-Unterkunft
24+22	Bahneinfahrt – Kleinbahn
23	Haupteingang
24	Wasserleitung
25	Postentürme/elektrischer Zaun
26	Appellplatz
27	Sanitärbereich

Waldbau
Neubrandenburg
Produktionsstätte mit
interessantem KZ
interiergem
mit
gemeinsamen
Stapel draht

dazugehörigen Unterkünften und Anlagen in Stein und Beton anfallen. Es werden dabei Methoden angewandt, die der hergebrachten Bauweise ins Gesicht schlagen...“[30]

Die Bauarbeiten gingen weiter und wurden faktisch bis April 1945 fortgesetzt. Aber als die ersten, mit starken Betonwänden unterirdisch angelegten Fabrikationsstätten im Sommer 1944 fertig waren, begann die Produktion ebenfalls durch den Einsatz von weiblichen Häftlingen.

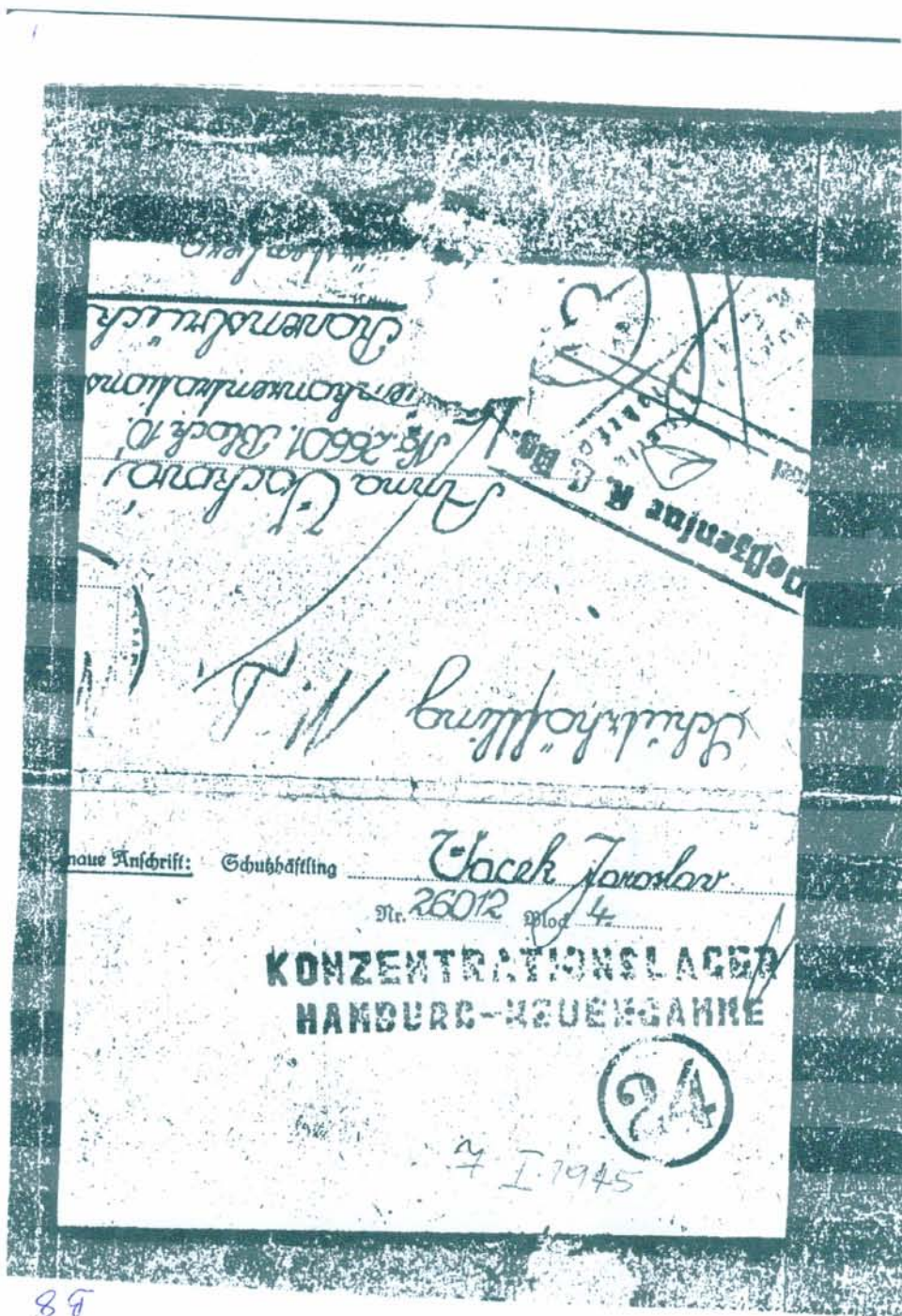
So heißt es im „Kriegstagebuch des Rüstungskommandos Schwerin“ mit Eintragung vom 12. 6. 1944:

„Die Verlagerungsbauten der Mechanischen Werkstätten – Neubrandenburg im Walde zwischen Neubrandenburg und Neustrelitz sind zum Teil fertiggestellt. 50 hochwertige Werkzeugmaschinen sind im Waldbau verlagert und laufen voll für die Fertigung.“[31]

Entstanden war eine Einrichtung, in der Produktionsräumlichkeiten und Häftlingsunterkünfte einen gemeinsamen Komplex bildeten, das Lager „Waldbau“. Die Grundfläche betrug etwa 50 000 m². Auf diesem relativ engen Raum befanden sich 11 mit dem Erdboden abschließende große Produktionsstätten – jede 40 bis

18 Quelle: „Mahnung und Verpflichtung“ NW Ausgabe, SED-Bezirksltg., 1985, Erforschung des Geländes durch Dieter Krüger im Zeitraum 1981-1

Příloha č. 3 – obálka dopisu mezi koncentračními tábory

Městský soud

V Praze, dne 27. prosince 1968

v Praze

Spr 3.409/68

P r o t o k o l

sepsaný u Městského soudu v Praze,
dne 27. prosince 1968 o výpovědi svědkyně
Věry Zahourkové ve věci vyšetřování nacistických
válečných zločinů, spáchaných v
koncentračním táboře Ravensbrück, pobožce
Neubrandenbur-mecklenburg.

Přítomni:

Dr. Augustin Sviták, soudce Městského soudu

Alexandra Burianová - zapsavatelka

Na předvolání se dostavila svědkyně Věra Zahourková
roz. Vacková, nar. 18. března 1925 v Táboře, úřednice, bytem
v Praze 4-Krči, Pod jalovým dvorem č. 1251, prokázala svou osobní
totožnost podle § 101 odst. 1 tr.ř., byla upozorněna na význam
svědecké výpovědi a poučena o následcích klivé výpovědi podle
téhož ustanovení a uvádí:

V lednu 1944 jsem přišla z Teresína do koncentračního
táboře v Ravensbrück. V koncentračním táboře Ravensbrück jsem
byla asi 1, nebo 2 měsíce. Pak jsem přišla do koncentračního
táboře - / pobožky / v Neubrandenburgu. Odtud jsem přišla do
Saldbau, kde jsem byla do konce dubna 1945. Asi 27. dubna 1945
byl tábor ve Saldbau evakuován. Na pochodů jsme se svou matkou
Annou Vackovou, která byla již vyslechnuta jako svědkyně v Liberci,
dále se svědkyně Věrou Kopovcov a dalšími vězeňkyněmi. Pochod
vězeňkyň šel směrem na Waren, po cestě zůstaly nás skupina vězeňkyň
stranou v noci, a schovávaly jsme se v lese. Tam jsem pak našla
nějakého Čecha, který stál u kočárku s dcerou. Tento byl na práci
v Německu a měl za ženu Němku. Na požádání mi tento dal kýbl,
abych si nabrala v krechtu brambory a dále mi dal zápalky. Druhý
den nás SS-Mani hnaři na silnici a musily jsme pokračovat směrem
na Waren. Pak se nám podařilo vrátit zpět a cíhelně, kde jsme
původně zůstaly. Tam jsme dostali od německých vojáků petraviny.

V koncentračním táboře Neubrandenburg byly dřevěné baráky,

ve kterých byly noclehárny s dřevěnými palandami, myslím ve třech patrech nad sebou. Tam jsme měly jen přikrývky, které se však nevyměňovaly. Blokky v Neubrandeburgu byly zavšiveny. V noclehárnách byly kůže, sloužící pro potřebu. Dále v baráku byla jídelna, v ní byly dlouhé stoly a lavice. Nevím, jak vypadal revír. Barák byl oplocen ostnatými dráty, nabitými elektrickým proudem. Na oplocení byly cedule s upozorněním, že oplocení je elektricky nabito. Okolo v táboře byly strážní věže se střelnými. Na dvoře byly velké kádě s vodou a byl tam písek, jako protipožární opatření pro případ bombardování. Pracovat jsme chodily do továrny Mechanische Werkstatt. Byla to velká budova, poměrně moderní. Tam jsme dělaly různé práce na součástkách letadel. Kromě toho tam byla rozbírána havarovaná letadla.

Nevím, kolik bylo vězeňkyň v Neubrandeburgu. Některé z vězeňkyň zůstávaly uvnitř tábora. Nepamatuji si, co v táboře dělaly. Většina vězeňkyň však chodila do továrny.

Na každém bloku byly blokové a štubové, které se na našem bloku chovaly k vězeňkyním špatně. Vykrádaly balíčky a to už po vykrazení dozorcím personálem. Jména blokových a štubových si nepamatuji.

Mám dojem, že v době, kdy jsem do koncentračního tábora Neubrandenburg přišla, byl velitelem tábora nějaký Oberscharführer. Vzpomínám si, že před naším příchodem přišla do koncentračního tábora Neubrandenburg skupina vězeňkyň - baptistek, které odmítly v neděli pracovat. Z nich velitel tábora dal některé z nich tloukl klackem do hlavy. Slyšela jsem, že z vězeňkyň byly některé utlučeny velitelem. Jako velitelka tábora tam byla ještě nějaká žena, dozorkyně SS. Její umění neznám. Připomínám si jméno Maria. Toto jméno mě připadá nějak povědomé. Jinak jména Marie Grafová a Gertruda Schoberová mi nic nepřipomínají.

Vzpomínám si, že v době, kdy jsem byla v Neubrandeburgu, říkaly spoluvězeňkyně, že v bunkru je nějaká Polka, která byla ponořena do kádě se studenou vodou a která byla na bunkru asi tři dny. Dostala zápal plic a zemřela. Do bunkru byla dána proto, že na pochodu do práce řekla, že by bylo dobré, kdyby se z tohoto pochodu dalo utéci.

Já jsem byla delší dobu ve Waldbau. Vzpomínám si, že tam byl velitelem nějaký komandant, který pak s námi šel i na pochodu po likvidaci tábora ve Waldbau. Ve Wald-bau byly také dřevěné baráky. Revír tam nebyl. Nemocné vezeňkyně musily do Neubrandenburgu.

Dovím-li se adresy ostatních svědkyň, které jsem uvedla,
oznámím je městskému soudu v Praze.

Po přečtení schváleno:

Skončeno a podepsáno.

Dr. Jviček v.r.

A. Burianová v.r.

Příloha č. 4 – protokol pani Věry Žahourkové

